

Ἱερατικόν Συλλεΐτουργον - σύγκρισις διατάξεων, Ἱερατικῶν, καὶ σχόλια

Παν. Δ. Παπαδημητρίου, α' ἔκδοσις, 21/12/2022

Στὸ παρὸν ἄρθρο, καταπιανόμεσθε μὲ ἓνα θέμα πλέον κοινὸ στὴν σημερινὴ ἐκκλησιαστικὴ ἀκολουθία, ἀλλ' ἐν πολλοῖς ἄγνωστον. Καταγράφουμε καὶ συγκρίνουμε τὶς διάφορες περιπτώσεις τῶν ἐπισήμων Ἱερατικῶν (γιά πρώτη φορά ἐξ ὧσων γνωρίζουμε), Ἱερατικῶν ἐγκεκριμένων ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος (1895-2020), ἀλλὰ καὶ παραθέτουμε τὰ σχόλιά μας, καὶ τὴν τεκμηριωμένη ἄποψή μας.

Παλαιά, οἱ Πρεσβύτεροι σπανίως συλλειτουργοῦσαν¹. Ἡ ἀπουσία (ἄχρις ἐσχάτων) ἐπισήμου καταγραφῆς Ἱερατικοῦ Συλλεΐτουργου σὲ λειτουργικὸ χειρόγραφον ἢ ἔντυπον, ἢ ἀποκλειστικὴ καταγραφὴ διατάξεων μόνον μὲ ἓναν Ἱερέα καὶ ἓνα Διάκονο, καὶ μόνου τοῦ ἀρχιερατικοῦ Συλλεΐτουργου, οἱ μικρὲς (ἐν πολλοῖς) ἐκκλησίες² ποὺ δὲν χωροῦσαν πολὺν κόσμον³, **συνηγοροῦν στὴν σπάνια (κἂν) τέλεσιν Ἱερατικοῦ Συλλεΐτουργου**. Εἶναι σύνηθες νὰ βλέπουμε πόσο μεγαλύτεροι εἶναι οἱ νέοι Ναοὶ σὲ σύγκρισιν μὲ τὸν παρακείμενον παλαιὸν Ναόν.

Ἡ σύνολη Τάξις τοῦ Ἱερατικοῦ Συλλεΐτουργου, πρώτη φορά καταγράφηκε (ἐξ ὧσων μπορέσαμε καὶ ἐρευνήσαμε), ἀποτυπώθηκε σὲ Εὐχολόγιον ἢ Ἱερατικόν τό **1895**, στὸ **Ἱερατικὸν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου 1895**, σσ. 145-150, καὶ

¹ Μητροπολίτης Μόρφου Νεόφυτος· «Κατὰ τὴν ἀρχαίαν λειτουργικὴ τάξιν τῆς Κύπρου ἀποφεύγονταν τὰ πολλὰ ἱερατικὰ συλλεΐτουργα. Κατ' ἐξαίρεσιν καὶ σπάνια τελοῦνταν, ὅταν λειτουργοῦσε ἀρχιερέας ἢ ἀντιπρόσωπός του πρωτόπαπας», immorfou.org.cy (8/2/2022).

² Πέραν ἴσως τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ, καὶ μερικῶν μεγάλων Ναῶν σὲ μεγάλα ἀστικά κέντρα. Νομίζουμε ὅτι μεγάλοι Ναοὶ ἀρχισαν νὰ κτίζονται στὴν Ἑλλάδα κυρίως μετὰ τὸ 1821, καὶ σταδιακὰ ἐρήμωσαν (ἢ καὶ κατεδαφίστηκαν στὴν Ἀθήνα, ἰδίως ἐπὶ τῶν Βαυαρῶν, ἀλλὰ καὶ ἡμετέρων, 1836-1860, «γιά τὴν ἀνάδειξιν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος») πολλὲς παλαιᾶς μικρὲς ἐκκλησίες.

³ Καὶ παλαιὰ ἐκκλησιάζονταν πολὺ περισσότερος κόσμος, γιά αὐτὸ καὶ στὸν ἀσπασμὸ τοῦ Εὐαγγελίου στὸν Ὁρθρὸ ἔχουμε τὴν τόσο ἀργὴ ψαλμώδησιν τοῦ Ν' Ψαλμοῦ.

τρόπον τινὰ αὐτὴ ἢ ἔκδοσις **ἐθεμελίωσε** τὴν Τάξιν τοῦ Παραδοσιακοῦ Συλλείτουργου καταγράφοντάς την. Τὸ Ἱερατικόν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου 1895, ἔγινε ἡ **βάσις** διὰ ὅλα τὰ Ἱερατικά τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας (Ἀ.Δ.) τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Μᾶς φαίνεται ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς λόγους τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἱερατικοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου 1895, ἦταν καὶ ἡ θεμελίωσις τοῦ Ἱερατικοῦ Συλλείτουργου (ποὺ ἤδη εἶχε ἀρχίσει νὰ παρεκκλίνει ἐνιαχοῦ), **σύμφωνα μὲ τὴν Τάξιν τοῦ Πατριαρχείου**. Τὴν τάξιν αὐτὴν τὴν ὀρίζουμε σὲ αὐτὸ τὸ ἄρθρο ὡς 1^η τάξις, καθότι εἶναι ἡ πρώτη καταγεγραμμένη τάξις σὲ Εὐχολόγιον ἢ Ἱερατικόν (1386, ὡς ἀρχιερατικόν Συλλείτουργον⁴, τὸ πρῶτον). Ἡ ἱστορία τῶν Διατάξεων τοῦ Ἱερατικοῦ Συλλείτουργου (1895-2020), ὅπως θὰ δοῦμε ἀργότερα, εἶναι μιὰ διελκυστίδα ἀνάμεσα στὴν 1^η καὶ τὴν ἑτέρα 2^α τάξιν ποὺ θὰ ἐκτεθεῖ ἀργότερα.

Ἡ Τάξις τοῦ Ἱερατικοῦ Συλλείτουργου προέρχεται φυσικὰ ἐξ αὐτῆς τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Συλλείτουργου. Παλαιὰ ὁ Ἀρχιερεὺς ἔλεγεν μυστικῶς ὅλας τὰς Εὐχὰς καὶ τὰς ἐκφωνήσεις τῆς Θείας Λειτουργίας (πλὴν δύο ἐξαιρέσεων), βλ. Ἐπιστολὴ Οἰκ. Πατριάρχου Παΐσιου πρὸς τὸν Μόσχας Νίκωνα, καὶ τὸ Ἀρχιερατικόν τῆς Ἀγίας Σοφίας (1386), σ. 28, κ.έ..

Διὰ αὐτὸ ὁ Ἱερεὺς (πρῶτος τῶν συλλειτουργούντων Πρεσβυτέρων) **κατὰ τὴν 1^η τάξιν λέγει αὐτὸς μυστικῶς ὅλας τὰς μυστικὰς Εὐχὰς⁵**. Ὡς προείπομεν κατὰ τὴν ἀρχιερατικὴν Τάξιν (1386), **οἱ συλλειτουργοὺντες Πρεσβύτεροι δὲν ἐκφωνοῦσαν σχεδὸν καθόλου⁶**, ὅμως τὸ Ἱερατικόν 1895 ἐθέσπισε μερικὲς ἐκφωνήσεις σὲ συλλειτουργούντες Πρεσβυτέρους (τὸ ὅποιον μᾶλλον εἶχε γίνεи παράδοσις στὸ Πατριαρχεῖον). Συνεπῶς, ἀρχικά, ἡ Τάξις τοῦ Συλλείτουργου, ὅταν γινόταν, ἦταν ἐν πολλοῖς ἴδια μὲ τὴν Τάξιν τῆς Λειτουργίας μὲ ἓναν Ἱερέα, καὶ οἱ συλλειτουργοὺντες πρεσβύτεροι ἀπλῶς συμμετεῖχαν συμπροσευχόμενοι μὲ τὶς Μυστικὰς Εὐχὰς (βλ. Παΐσιου ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μόσχας, σ. 28).

⁴ Διάταξις τῆς Πατριαρχικῆς Λειτουργίας 1386 (Ἀγία Σοφία), παρὰ τοῦ πρωτονοταρίου τῆς Ἀγίας Σοφίας, διακ. Δημητρίου Γεμιστοῦ, V.135 [ΔΘΛ], [PDF], [PDF], πρόχειρον, 22/11/2020.

⁵ Μητροπολίτης Μόρφου Νεόφυτος· «ἐγνώριζαν οἱ παλαιοὶ παπάδες ὅτι ἓνας στὴν οὐσία λειτουργεῖ», immorfou.org.cy (8/2/2022). Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας.

⁶ Τό ΘΛΒ2, στὴν σ. 92, στὴν ἴδια παράγραφο παρουσιάζει ἀντίθετες διατάξεις. Γιὰ παράδειγμα λέγει μετὰ στηρίξεως: «ἀπὸ τὴν ΔΓ καὶ τὴν ἀπόκριση τοῦ πατριάρχου Παΐσιου φαίνεται ὅτι οἱ περισσότεροι συλλειτουργοὶ δὲν ἐκφωνοῦσαν καθόλου», ἀλλὰ πρωτύτερα εἶπε ἄνευ στηρίξεως: «ὅταν εἶναι πολλοὶ οἱ συλλειτουργοί, μέχρι τὸ Τρισάγιο οἱ ἐκφωνήσεις παραχωροῦνται σὲ αὐτοὺς. Ἐκφωνήσεις σημαίνει, ὅτι μπορεῖ νὰ τὴν πεῖ κάποιος ἄλλος». Σὲ ποιά πηγὴ τὸ στηρίζουν αὐτὸ ὅμως, δὲν ἀναφέρεται. Ἐμεῖς γνωρίζουμε ὅτι αὐτὸ στηρίζεται στὸ Ἱερατικόν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τοῦ 1895, τὸ ὅποιον λάμπει διὰ τῆς ἀπουσίας του ἀπὸ τὸ ΘΛΒ2, ὅπως καὶ τὸ πρῶτον Ἱερατικόν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας (1950-1951). Παρὰ ταῦτα ἡ θέσις «Ἐκφωνήσεις σημαίνει, ὅτι μπορεῖ νὰ τὴν πεῖ κάποιος ἄλλος» εἶναι νεωτερική.

Ὡς προανεφέρθη¹, οἱ παλαιοὶ ἱερεῖς σπάνια συλλειτουργοῦσαν, καὶ συνεπῶς λειτουργοῦσαν σὲ ὅσες περισσότερες Ἐκκλησίες/ Ἑνορίες τῶν χωρίων καὶ τῶν πόλεων, παρὰ συγκεντρώνονταν σὲ ἓναν κεντρικὸ Ναό¹. Ἔτσι ἐξυπηρετοῦνταν καὶ οἱ ἡλικιωμένοι ποὺ δὲν μποροῦσαν νὰ βαδίσουν μεγάλη ἀπόσταση, καὶ οἱ ἑνορίτες εἶχαν κοντύτερα τὴν λειτουργοῦσα ἐκκλησίαν⁷ καὶ ἄρα θὰ ἐπήγαιναν συχνότερα (καὶ τὴν ὁποῖαν μὲ τὸν ὀβολὸ ἢ/καὶ τὸν ἰδρώτα τοὺς εἶχαν χτίσει), καὶ **λειτουργοῦσαν οἱ ἴδιοι οἱ Πρεσβύτεροι**, καὶ ἐγίνοντο περισσότερες **Λειτουργίες**, καὶ ἔπαιρναν καὶ τὸν οὐράνιο μισθὸ τοῦ κόπου των.

Γνωρίζω χωριὸ 1,500 κατοίκων στὴν Κορινθία ποὺ εἶχε τρεῖς ἱερεῖς (1939-1958), καὶ λειτουργοῦσαν παράλληλα σὲ τρεῖς ἑνορίες τοῦ χωριοῦ (~15 λεπτὰ τῆς ὥρας μὲ τὰ πόδια, ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη). Ἀργότερα καθὼς κοιμόντουσαν οἱ ἱερεῖς δὲν ἀναπληρώθηκαν. Μετὰ χτίσανε μιὰ νέα μεγάλη ἐκκλησία στὴν μέση τοῦ χωριοῦ, ἐρημώσανε οἱ παλαιὲς ἐκκλησίες, καὶ παρηγορία μόνη σοῦ ἔμενε νὰ λές, περασμένα μεγαλεῖα, καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς. Καλὰ κτίστηκαν καὶ οἱ μεγάλοι Ναοί, ἀλλὰ κατὰ τὴν γνώμη μας, πρέπει νὰ λειτουργοῦνται παράλληλα καὶ οἱ μικρότερες ἐκκλησίες-ἐνορίες ὅσον εἶναι δυνατόν.

Καὶ στὶς **μεγάλες Ἱερὲς Μονὲς** σπάνια συλλειτουργοῦσαν οἱ ἱερομόναχοι (στὸ Ἅγιον Ὄρος ὑπάρχει ἀκόμη αὐτὴ ἡ παράδοσις), καὶ ἐπήγαιναν καὶ λειτουργοῦσαν παράλληλα ὅλες τὶς ἐκκλησίες καὶ τὰ ἐκκλησάκια τῆς Μονῆς ἢ ὅσο πιὸ πολλές ἐκκλησίες μποροῦσαν, ἀνάλογα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἱερομονάχων.

Δηλαδή οἱ παλαιοὶ ἱερεῖς τελοῦσαν περισσότερες Λειτουργίες, ἀναλογικά.

Ἀπὸ τὴν μελέτη τῶν ἱερατικῶν (βλ. Πίνακα, παρακάτω), βλέπουμε τρεῖς κύριες κατηγορίες Τάξεων (**ἐκτὸς τῆς Ἀγίας Ἀναφορᾶς⁸**) ἀνάγνωσις τῶν Εὐχῶν:

- ⌘ 1. Ὁ ἱερεὺς καὶ ἕκαστος τῶν Πρεσβυτέρων ἀναγινώσκουν μυστικῶς καὶ κατὰ μόνας
- ⌘ 2. Ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει εἰς ἐπήκοον τῶν λοιπῶν Πρεσβυτέρων
- ⌘ 3. Κατανομή τῶν Εὐχῶν μεταξὺ τοῦ ἱερέως καὶ τῶν Πρεσβυτέρων

⁷ Παλαιὰ δὲν ὑπῆρχαν καὶ τὰ σύγχρονα μεταφορικὰ μέσα.

⁸ Δὲν ἀσχολούμαστε ἐδῶ μὲ τὴν Ἀγίαν Ἀναφοράν.

⌘ 1. Ὁ Ἱερεὺς καὶ ἕκαστος τῶν Πρεσβυτέρων⁹ ἀναγινώσκουν μυστικῶς¹⁰ καὶ κατὰ μόνας

Ἡ 1^η τάξις εἶναι ἡ ἀρχαιότερη καὶ διαχρονικότερη, καὶ στηρίζεται σὲ Λειτουργικὸν Χειρόγραφον, π.χ. «Ἀνίσταται δὲ καὶ ὁ Πατριάρχης καὶ λέγει τὰς εὐχὰς τῶν τριῶν ἀντιφώνων ὁμοῦ¹¹, λέγων καὶ τὰς ἐκφωνήσεις καθ' ἑαυτόν, Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦσι καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς ἐν ᾧ ἴστανται τόπῳ», βλ. σ. 29 (V.135), καὶ ἐπίσης, Ἐπιστολὴ Οἰκ. Πατρ. Παΐσιου πρὸς τὸν Μόσχας Νίκωνα (1655), σ. 28.

Τὴν 1^η τάξιν τὴν βλέπουμε ἐπίσης στὸ Ἱερατικὸν τοῦ 1895 (τὸ ὁποῖον τὴν πρωτοκατέγραψε ὡς Ἱερατικὸν Συλλείτουργον), στὸ Ἱεροτελεστικὸν τοῦ 1912, τοῦ 1923, ἐγκρίσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου (, τοῦ 1948 μὲ παραλλαγές), μέχρι καὶ στὸ Ἱερατικὸν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τοῦ 1951, 1968, 1971, ἀλλὰ καὶ τοῦ 1981.

Αὕτῃ ἡ τάξις, κατὰ τὴν γνώμη μας, μεγιστοποιεῖ τὴν Προσευχητικὴ Δύναμιν τῆς Ἐκκλησίας, διότι ὁ Ἱερεὺς καὶ ἕκαστος τῶν Πρεσβυτέρων μεγιστοποιοῦν ἀντίστοιχα τὴν δύναμιν τῆς Προσευχῆς τους (περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην τάξιν, ὅπως θὰ δοῦμε ἀργότερα). Ἐλαχιστοποιοῦνται οἱ περισπασμοί, καὶ προσεύχονται ὅλοι πιὸ δυνατά.

Ὅταν ἀναγινώσκουν ὅλοι, ἀναγκαστικὰ ἀναγινώσκουν καὶ μυστικῶς διὰ νὰ μὴν ἀποσυντονίζῃ ὁ εἷς τὸν ἕτερον, βλ. ἀνάγνωσιν εἰς τὰς βιβλιοθήκας.

⌘ 2. Ὁ Ἱερεὺς¹² ἀναγινώσκει εἰς ἐπήκοον τῶν λοιπῶν Πρεσβυτέρων

Ἡ 2^α τάξις δὲν γνωρίζουμε νὰ θεμελιώνεται σὲ Λειτουργικὸν Χειρόγραφον, καὶ μᾶς φαίνεται ἀπλὰ μιὰ λογικοφανὴς πρότασις-τάξις (μᾶλλον τοῦ 18^{ου} αἰ.) ποὺ θὰ ἄρμοζε σὲ μιὰ κοινὴ ἀνάγνωσις ἑνὸς ἀπλοῦ ἀναγνώσματος (π.χ. διήγημα) γιὰ νὰ

⁹ Ὀνομάζουμε τὸν μὲν προεξάρχοντα «Ἱερεὺς», τοὺς δὲ συλλειτουργοὺς «Πρεσβύτεροι». Ὁ ὅρος «Ἱερεὺς» μὲ τὴν ἔννοια τοῦ θύτη, ἀνεξάρτητα ἂν εἶναι Ἀρχιερεὺς ἢ Ἱερεὺς, ἀπαντᾷται στὰ λειτουργικὰ καὶ πατερικὰ κείμενα, [ΘΛΒ2, σ. 58]. Βλ. Μητρ. Μόρφου, ὑποσ. 5. — R. Taft, OCA 281, The Communion Thanksgiving, and concluding Rites, 2008, σ. 99, ὑποσ. 90: Στὰ βυζαντινὰ ἑλληνικὰ ὁ ὅρος Ἱερεὺς χρησιμοποιεῖται καὶ γιὰ Ἐπίσκοπον καὶ γιὰ Πρεσβύτερον.

¹⁰ Ὅταν ἀναγινώσκουν ὅλοι, ἀναγκαστικὰ ἀναγινώσκουν καὶ μυστικῶς διὰ νὰ μὴν ἀποσυντονίζῃ ὁ εἷς τὸν ἕτερον, βλ. ἀνάγνωσιν εἰς τὰς βιβλιοθήκας.

¹¹ Μαζὶ τὶς εὐχὰς, ὅχι ἀνὰ Ἀντίφωνον.

¹² Ἄ' Ἱερεὺς, στὰ νεώτερα Ἱερατικά.

μὴν κουράζονται ὅλοι νὰ διαβάζουν τὸ ἴδιο ἀνάγνωσμα¹³. Ἐδῶ ὅμως πρόκειται περὶ Προσευχῆς καὶ Λειτουργίας.

Τὴν Τάξιν αὐτὴν τὴν ἀπαντήσαμε στὸ ἱερατικὸν τῆς Ἀ.Δ. τοῦ 1962, τὸ ὁποῖον εἰρήσθω ὅτι δὲν εἶναι ἡ α' ἐκδοσις ὡς ἀναφέρεται, ἀφοῦ ὑπάρχει ἡ ἐκδοσις τοῦ ἱερατικοῦ τῆς Ἀ.Δ. τοῦ 1951 ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν 1^ην τάξιν (ἡ α' ἐκδοσις ἂν δὲν εἶναι τοῦ 1951, πρέπει νὰ ἐκδόθηκε τὸ 1950, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὴν Ἐγκύκλιο 578 τοῦ 1950).

Ὡς μεμονωμένη σημείωσις-παράγραφος, σὲ παράγραφο ἐκτὸς Λειτουργίας, ὑπάρχει ἐπίσης σὲ ὑποσημείωσι στὸ Ἐορτοδρόμιον ἐκδόσεως ἔτους 1836 τοῦ Ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου (+1809), σ. 576, καὶ στὸ Ἱεροτελεστικὸν Τεύχος τοῦ ἀρχιμ. Ἱερωνύμου Βογιατσῆ (1888, 1912, 1923), σ. 33, (μᾶλλον κατὰ μίμησιν τῆς σημείωσις τοῦ Ἐορτοδρομίου καθότι ὁμοιάζουν· ἡ ἐκδοσις τοῦ 1888 δὲν εἶχε ἐνότητα ἱερατικοῦ Συλλεῖτουργου). Εἶναι καὶ οἱ δύο ὑπὲρ τῆς 2^{ας} τάξεως, καίτοι στὸ Ἱεροτελεστικὸν τοῦ 1912 / 1923 ὑπάρχει τὸ Συλλεῖτουργον τοῦ 1895 αὐτούσιο (1^η τάξις). Καὶ οἱ δύο μαρτυροῦν ἱερεῖς ποιούντων τὸ Συλλεῖτουργον κατὰ τὴν 1^ην τάξιν (προτοῦ ἀκόμη βγεῖ τὸ ἱερατικὸν τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου τοῦ 1895).

Αὐτὴν τὴν 2^{αν} τάξιν ποὺ εἶχεν ἀρχίσει νὰ διαδίδεται ἤρθε νὰ διορθώσῃ¹⁴, ἡ πρώτη καταγραφὴ τοῦ σύνολου ἱερατικοῦ Συλλεῖτουργου (1^η τάξις) στὸ ἱερατικὸν τοῦ 1895. Τελικῶς, σήμερα, ἡ 2^α τάξις εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα τάξις.

Ἡ 2^α τάξις εἶναι προβληματικὴ κατὰ τὴν γνώμη μας, εἰς τὸ ὅτι εὐκολὰ ἀποσπῶνται τῆς προσοχῆς οἱ ἀκροῶντες Πρεσβύτεροι, μέχρι καὶ ἐγκαταλείπουν τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν, λεγομένης Εὐχῆς. Φυσικὰ αὐτὸ μὲ τὴν σειρά του, προκαλεῖ περισπασμὸ στὸν λειτουργοῦντα ἱερέα¹⁵. Πόσο χρειάζεται σήμερα τὸ ἀρχαῖον Κιβώριον τῆς ἁγίας Τραπεζῆς μὲ τὸ τετράβηλον νὰ κλείνει.

¹³ Ἀκόμη ὅμως καὶ μεταξὺ φοιτητῶν ποὺ θὰ διάβαζαν μαζὶ γιὰ τὸ ἴδιο διαγώνισμα (τέστ), ποτὲ δὲν θὰ ἔβλεπες ἓναν νὰ διαβάζει καὶ τοὺς ὑπόλοιπους νὰ ἀκροῶνται.

¹⁴ Ἀνάλογα ἔπραξε ἡ ἱερὰ Σύνοδος τὸ 1956 μὲ τὴν αὐστηρὴ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιο (ἀρ. Πρωτ. 1353) ὑπὲρ τῆς μυστικῆς ἀναγνώσεως τῶν Εὐχῶν τῆς θείας Λειτουργίας. Καὶ ἡ ὁποῖα Ἐγκύκλιος ὑπῆρχεν στὶς πρώτες σελίδες ἱερατικῶν, μέχρι καὶ στὸ ἱερατικὸν τοῦ 2000 τῆς Ἀ.Δ..

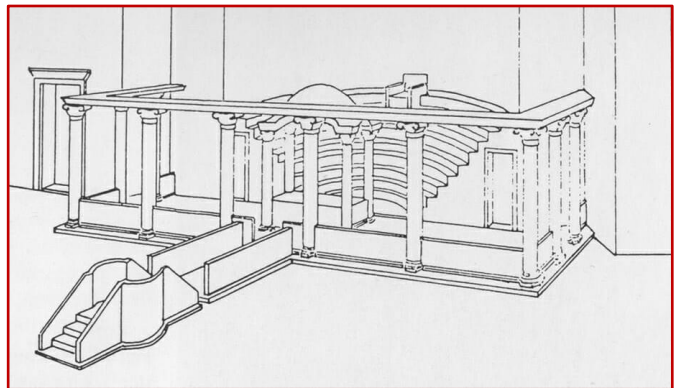
¹⁵ Μητροπολίτης Μόρφου Νεόφυτος· «Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ ἱεροῦ Κιβωρίου ἐκρέμαντο βῆλα, δηλ. ὑφασμάτινες κουρτίνες. Καὶ τοῦτο γιὰ νὰ μὴν βλέπουν τὰ τελούμενα ἀπὸ τὸν λειτουργοῦντα ἱερέα ἢ Ἀρχιερέα, ὅπου ὑπῆρχε, οἱ παριστάμενοι, οὔτε αὐτοὶ νὰ βλέπουν τοὺς ἄλλους καὶ νὰ περισπῶνται. [...] Ἡ Θεία Λειτουργία λοιπόν, σύμφωνα μὲ αὐτά, πρέπει νὰ τελεῖται μυστικῶς καὶ ἱεροκρυφίως», immorfou.org.cy (8/2/2022).

Ἡ Ἁγία Τράπεζα με τὸ Κιβώριον (με τὰ βῆλα (κουρτίνες) κλειστά) εἰς τὴν Ἀγιογραφίαν. Εἰκὼν ἀπὸ imra.gr.

Κιβώριον (με τὶς ῥάγες γιὰ νὰ κρέμαται τὸ τετράβηλον τὸ ὁποῖον λείπει), Παναγία Ἐκατονταπυλιανή (4^{ος} - 6^{ος} αἰ.), Πάρος.¹⁶

Ἁγία Εὐφημία, Κωνσταντινούπολις, 7^{ος} αἰ. Ὁ Ἄμβων, οἱ Κιγκλίδες μετὰ τὸ περιστύλιον (λείπουν τὸ μέγα Καταπέτασμα, οἱ Εἰκόνες), τὸ Ἱερὸν μετὰ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν καὶ τὸ Κιβώριον, καὶ ὁ Ἀρχιερατικὸς Θρόνος.¹⁷

Τὸ Κιβώριον δὲν στέκεται ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ὅπως σήμερα γιὰ διακοσμητικούς λόγους, ἀλλὰ περὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης ὥστε νὰ χωρεῖ ἐντὸς ὁ Ἱερεὺς μετὰ κλειστὰ τὰ βῆλα (κουρτίνες), κατὰ τὴν Ἁγίαν Ἀναφοράν.

¹⁶ <https://orthodoxartsjournal.org/ciboria-and-tabernacles-a-short-history/> (11/11/22).

¹⁷ <https://orthodoxartsjournal.org/ciboria-and-tabernacles-a-short-history/> (11/11/22).

Επίσης, ἡ 2^α τάξις, οὐσιαστικά λέγει ὅτι ἐὰν ἔχῃς τρεῖς μεγάλους σταθμούς παραγωγῆς ἐνέργειας, **βάλε τὸν ἕναν μόνον νὰ δουλεύει καὶ νὰ τροφοδοτεῖ τοὺς ἄλλους**. Πότε ὅμως παράγεται περισσοτέρα ἐνέργεια, μεγαλυτέρα ἀπόδοσις; Ὄταν φυσικὰ καὶ οἱ τρεῖς δουλεύουν ἐν παραλλήλῳ.

Καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, τὴν παραλλήλη προσευχὴ ἐννοεῖ στὴν ἐκκλησίᾳ¹⁸. «Ὅυχ οὕτως εἰσακούη κατὰ σαυτὸν τὸν Δεσπότην παρακαλῶν, ὡς μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν σῶν. Ἐνταῦθα γὰρ ἐστὶ τι πλεόν, οἷον ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ συμφωνία, καὶ τῆς ἀγάπης ὁ σύνδεσμος, **καὶ αἱ τῶν ἱερέων εὐχαί. Διὰ γὰρ τοῦτο οἱ ἱερεῖς προεστήκασιν, ἵνα αἱ τοῦ πλήθους εὐχαὶ ἀσθενέστεραι οὔσαι, τῶν δυνατωτέρων τούτων ἐπιλαβόμεναι, ὁμοῦ** [τὸ ὁμοῦ, προϋποθέτει ὅχι μόνον τὸ ταυτόχωρον, ἀλλὰ καὶ τὸ ταυτόχρονον, ἄρα παραλλήλως τῷ χρόνῳ· τὸ παραλλήλως προϋποθέτει τὸ μυστικῶς παρὰ τοῦ ἱερέως, ἀφοῦ ταυτόχρονα προσεύχεται ὁ Λαὸς μετὰ τὴν ἐκφωνουμένη Εὐχὴ τοῦ Διακόνου]¹⁹ **συνανέλθωσιν αὐταῖς εἰς τὸν οὐρανόν»²⁰**, [PG 48,725]».

Δὲν λείπει τοῦ ἱερέως ἡ Εὐχή, ἀλλὰ τῶν ἱερέων αἱ Εὐχαί· δὲν λείπει τοῦ πλήθους ἡ Εὐχή, ἀλλὰ τοῦ πλήθους αἱ Εὐχαί. **Παρότι ὅμως εἶναι πολλοὶ ποὺ προσεύχονται παραλλήλα, μαζί, στὸν Θεὸ πηγαίνει μία Προσευχή, μία Δύναμις συμπυκνωμένη!**

Ὁ Ἅγιος Πορφύριος²¹ μᾶς λέγει γιὰ τὴν ὁμαδική προσευχὴ τῶν πνευματικῶν τέκνων τοῦ μακαριστοῦ Μητρ. Φλωρίνης Αὐγουστίνου Καντιώτου:

«Ἐγὼ πολὺ κατανύχθηκα τὴν ἡμέρα ἐκείνη ποὺ εἶδα τὸν κόσμον νὰ κλαίγανε. Χιλιάδες ψυχὲς νὰ προσεύχονται ὅλες μαζί. Μία δύναμις. [...]. Πῶ, πῶ... Μία δύναμις συμπυκνωμένη. Δὲν ξέρω πῶς νὰ τὸ πῶ. **Δύναμις**. Δὲν μπορῶ νὰ τὴν πῶ οὔτε ἀτομικῇ <ἐνέργεια>. Κάτι ἀνώτερο. Κάτι μεγάλο. [...]. Ὅλοι προσηύχοντο. Ψυχές, χιλιάδες ψυχές. Κόσμος... [...]. Γιατί, μὴν κοιτάζεις... Ἐσεῖς μπορεῖ νὰ μὴν προσευχηθήκατε ἔτσι δυνατὰ. Ὑπῆρχαν ὅμως μέσα στὸ πλῆθος - καὶ τίς χιλιάδες ποὺ ἔβλεπα ἐγὼ - ψυχές, ποὺ εἶχαν συνεπάρει καὶ τίς ἄλλες μαζί. **Εἶχε γίνει μία προσευχή, μία δύναμις ὅλων. Ὅλων ἡ προσευχὴ εἶχε γίνει μία δύναμις**. Καὶ οἱ μεγάλοι προσηύχοντο, καὶ οἱ μικροὶ μπαίνανε μὲς στοὺς μεγάλους. **Μία δύναμις!**».

¹⁸ Ποιοῦντος τοῦ Διακόνου τὴν Εὐχὴν, ὁ ἱερεὺς ἐπεύχεται τὴν Εὐχὴν, [PDF], [PDF], 30/10/2022.

¹⁹ [...] : Οἱ ἀγκύλες εἶναι δικές μας ἐπεξηγήσεις.

²⁰ Ὁ ἸΘ' Κανὼν τῆς Συνόδου τῆς Λαοδικείας (364), καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν Λειτουργικῶν Εὐχῶν, [PDF], [PDF], 3/4/2022.

²¹ Ἀγίου Πορφυρίου Κausοκαλυβίτου, Θὰ σᾶς πῶ... (Ἠχογραφημένες διηγήσεις τοῦ ἁγίου γιὰ τὴν ζωὴ του), Ἰ. Γυναικεῖον Ἠσυχαστήριον Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος, Μήλεσι 2015, σσ. 470-472.

Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐμπειρία, τὴν εἶχε καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (ἐντὸς Λειτουργίας), βλ. παραπάνω (ἂν καὶ ὁ Ἅγιος Πορφύριος τὴν κατέγραψε λεπτομερέστατα, ἂν καὶ ἐκτὸς Λειτουργίας), καὶ νομίζω καὶ οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, καὶ ἀσφαλῶς ἀρκετοὶ τῶν ἁγίων Πατέρων.

Πῶς προσηύχετο αὐτὸ τὸ πλῆθος; **Ἐνας προσηύχετο εἰς ἐπήκοον τῶν λοιπῶν;** Φυσικά ὄχι. Ὅλοι μαζί ἀλλὰ καὶ μυστικῶς, μέσα τους δηλαδή, προσεύχοντο.

Παρότι ὅμως προσεύχοντο ὅλοι μαζί, καὶ ἄλλοι προσεύχονταν πιὸ δυνατὰ ἀπὸ τοὺς λοιπούς, δὲν ἦσαν ξεχωριστὲς Προσευχές, ἀλλὰ εἶχε γίνεи μία Προσευχή, μία δύναμις ὧν, ποὺ πῆγαινε στὸν Θεό!

Καὶ ἄλλως διὰ τὴν 2^α τάξιν:

Ἰδια δύναμη ἔχει ἡ Προσευχὴ ὅταν τὴν κάνεις μέσα σου, καὶ ἴδια ὅταν ἀπλῶς τὴν ἀκροᾷσαι (ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο); Ἰδια δύναμη ἔχει ἡ Παράκλησις ὅταν τὴν κάνεις μέσα σου, καὶ ἴδια ὅταν τὴν ἀκροᾷσαι (ἀπὸ τὴν τηλεόραση);

Μὲ τὴν ἴδια λογικὴ τῆς 2^α τάξεως ὁ Ἅγιος Νικόλαος Πλανᾶς, ὁ Ἅγιος Πορφύριος, ὁ Ἅγιος Ἰάκωβος, ὁ Ἅγιος Εὐμένιος, ὁ παπα-Φώτης Λαυριώτης σὲ Συλλείτουργον θὰ ἦσαν μόνον ἀκροαταί, ἐὰν δὲν ἦσαν πρῶτοι «τῇ τάξει».

Μιὰ παραλλαγή τῆς 2^{ης} τάξεως, εἶναι αὕτὴ τοῦ Ἱεροτελεστικοῦ 1948. Δηλ., ναὶ μὲν ὁ Ἱερεὺς ἀναγινώσκει εἰς ἐπήκοον τῶν λοιπῶν Πρεσβυτέρων, ἀλλὰ καὶ οἱ συλλειτουργοῦντες Πρεσβύτεροι παρακολουθοῦν (μυστικῶς) ἀπὸ τὶς φυλλάδες τους.

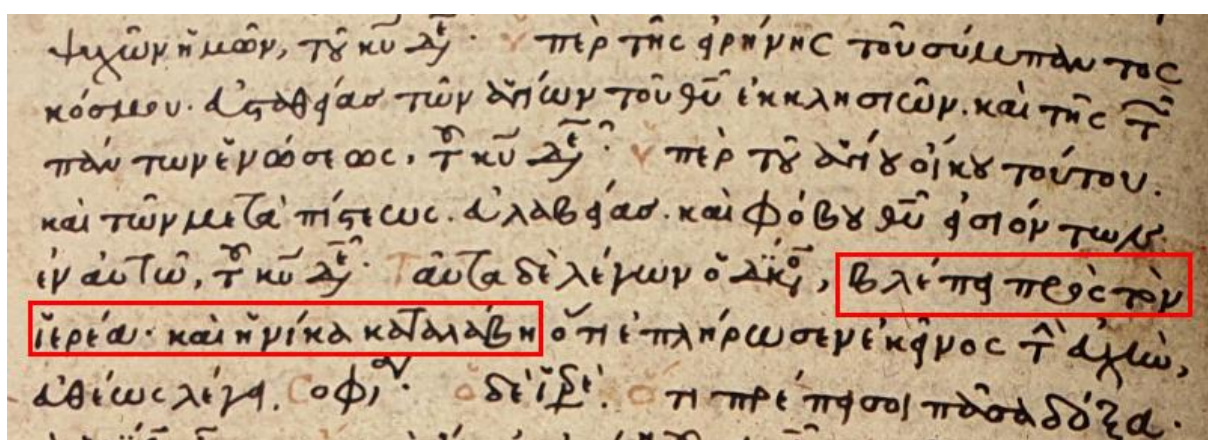
Ἀφοῦ ὅμως οἱ συλλειτουργοῦντες Πρεσβύτεροι, ἀναγινώσκουν καὶ αὐτοί (μυστικῶς), πρὸς τί ὁ Ἱερεὺς νὰ ἀναγινώσκει εἰς ἐπήκοόν των, καὶ νὰ περισπᾶται, καὶ νὰ τοὺς περισπᾷ; Ἀν δέ, οἱ συλλειτουργοῦντες δὲν ἀναγινώσκουν, ἀλλὰ ἀπλῶς (παρ)ἀκολουθοῦν στὸ βιβλίον τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἱερέως, τότε τί Προσευχητικὴ δύναμη ἔχει αὕτὴ ἡ ἀπλὴ παρακολούθησις;

Ἡ Λειτουργία, δὲν εἶναι μιὰ ἀπλὴ ἀνάγνωσις Εὐχῶν, μετὰ περισπασμῶν ἐὰν ἀρθρώνω καλὰ τὶς λέξεις, ἂν χρωματίζω καλὰ τὴν φωνήν μου, ἂν μ' ἀκοῦνε, πῶς ἀκούγομαι, ἂν μὲ προσέχουν, νὰ πάω κοντὰ στὸ μικρόφωνο, κτλ., ἀλλὰ εἶναι ἀπερίσπαστος Προσευχὴ μέσω τῆς μυστικῆς ἀναγνώσεως τῶν Εὐχῶν. Στὴν Προσευχή, γιὰ νὰ ἔχει μέγιστη δύναμη (ποὺ εἶναι τὸ ζητούμενον)· **εἰσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ Πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ.**

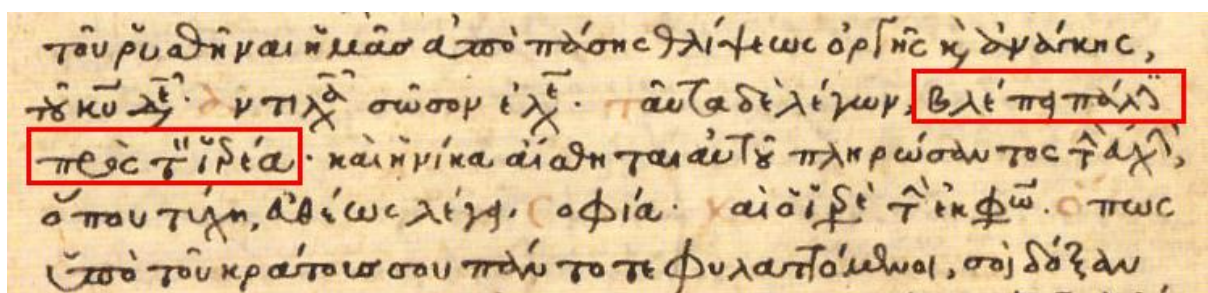
Τὰ παλαιὰ χρόνια, οὔτε ὁ διάκονος ἀκροῶταν τὴν Εὐχήν, V.480 (ἔτους 1334).

Διάταξις τῆς Θείας Λειτουργίας 1334, Ἀγίου Φιλοθέου, V.480²², φ. 313-313β

«Ὁ διάκονος· Ὅσοι κατηχούμενοι, προέλθετε. Ὅσοι πιστοί, ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ὑπὲρ τῆς ἀνωθεν εἰρήνης Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, Ὑπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου.... Ταῦτα δὲ λέγων ὁ διάκονος, βλέπει πρὸς τὸν ἱερέα καὶ ἡνίκα καταλάβῃ ὅτι ἐπλήρωσεν ἐκεῖνος τὴν [Μυστικὴν] Εὐχὴν²³, εὐθέως λέγει· Σοφία. Ὁ δὲ ἱερεὺς· Ὅτι πρέπει Σοὶ πᾶσα δόξα...».

«Ταῦτα δὲ λέγων, [ὁ διάκονος], βλέπει πάλιν πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ ἡνίκα αἰσθηταὶ αὐτοῦ πληρώσαντος τὴν Εὐχὴν²³, ὅπου τύχῃ εὐθέως λέγει· Σοφία. Καὶ ὁ ἱερεὺς τὴν ἐκφώνησιν· Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους Σου...».

²² [Διάταξις τῆς Θείας Λειτουργίας 1334, Ἀγίου Φιλοθέου, V.480 \[ΔΘΛ\]](#), [\[PDF\]](#), [\[PDF\]](#), πρόχειρον, 23/11/2020.

²³ Γιατὶ κοιτάζει τὸν ἱερέα γιὰ νὰ καταλάβῃ ὅτι τελείωσε ὁ ἱερεὺς τὴν Εὐχὴν; Διότι δὲν τὴν ἀκούει, λέγονται μυστικῶς οἱ Μυστικὲς Εὐχές.

⌘ 3. Κατανομή τῶν Εὐχῶν μεταξύ τοῦ Ἱερέως καὶ τῶν Πρεσβυτέρων

Ἡ 3^η τάξις («Αἱ λοιπαὶ Εὐχαὶ καὶ ἐκφωνήσεις κατανέμονται κατὰ σειρὰν μεταξύ τῶν συλλειτουργούντων Ἱερέων», Ἱερατικόν Ἀ.Δ. 2007, σ. 211) ἐπίσης δὲν γνωρίζουμε νὰ θεμελιώνεται σὲ λειτουργικὸν χειρόγραφον.

Εἶναι νέα τάξις, τὴν ἀπαντήσαμε πρώτη φορά στὸ Ἱερατικὸν τῆς Ἀ.Δ. τοῦ 2007.

Γιὰ πρώτη φορά στὰ ἐπίσημα Ἱερατικά, διαγράφεται τὸ **μυστικῶς**, ἀπὸ τὶς Εὐχὲς τῶν Ἱερέων!

Καὶ γιὰ πρώτη φορά σὲ Συλλεΐτουργο, κατανέμονται Εὐχὲς (ὅχι μόνον Ἐκφωνήσεις) μεταξύ τῶν συλλειτουργούντων Πρεσβυτέρων!

* * *

Ἡ μυστικὴ ἀνάγνωσις τῶν Εὐχῶν εἶναι θεμελιωμένη ἤδη (μετὰ Ἱερῶν Κανόνων) ἀπὸ τὸν 4^{ον} αἰῶνα²⁴, καὶ ὑπάρχει στὴν σύνολη Χειρόγραφη Παράδοση, εἴτε ῥητῶς ὡς «μυστικῶς», εἴτε ἐμμέσως πλὴν σαφῶς ὡς «ποιοῦντος τοῦ διακόνου τὴν Εὐχὴν, ὁ Ἱερεὺς ἐπεύχεται τὴν (ἱερατικὴν) Εὐχὴν¹⁸».

Κατὰ τὴν ταπεινὴν μας γνώμη, ὁ λόγος τῆς μυστικῆς ἀναγνώσεως τῶν Εὐχῶν (πέραν τῆς Ἀγίας Ἀναφορᾶς²⁵ ποὺ δὲν συζητεῖται κἄν) εἶναι ὁ αὐτὸς λόγος μὲ τὴν κατὰ διάνοιαν ἀπάντησιν Κύριε ἐλέησον τοῦ Λαοῦ^{24, 26}. Εἶναι ὁ θεμελιώδης λόγος τοῦ Κυρίου γιὰ τὴν Προσευχή·

Ματθ. 5-6· «Καὶ ὅταν προσεύχῃ, οὐκ ἔσῃ ὡς οἱ ὑποκριταί· ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς²⁷ καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἐστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως ἂν φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. Σὺ δὲ ὅταν προσεύχῃ, εἰσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ».

Εἰς τὴν Λειτουργίαν (ἐν ταῖς ἐκκλησίαις), ταμιεῖον εἶναι ἡ διάνοια²⁴, ὁ νοῦς, ἡ καρδιά· ἡ θύρα εἶναι τὸ στόμα²⁶ (καὶ οἱ ἄτακτες κινήσεις τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ γενικὰ κινήσεις ποὺ γίνονται ἐμπαθῶς καὶ πρὸς τὸ θεαθῆναι).

²⁴ Ὁ ἸΘ' Κανὼν τῆς Συνόδου τῆς Λαοδικείας (364), καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν Λειτουργικῶν Εὐχῶν, [PDF], [PDF], 3/4/2022.

²⁵ Πῶς ἐτέλεσε ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν «θεῖαν Εὐχαριστίαν» εἰς τὸν Μυστικὸν Δείπνον, μυστικῶς ἢ εἰς ἐπήκοον;, [PDF], [PDF], 2/12/2020.

²⁶ Εὐχὴ διὰ Προσφωνήσεως (Διακονικά), [PDF], [PDF], 5/12/2022.

²⁷ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, σήμερον.

Οί έκφωνήσεις ὅμως, τὰ ἀναγνώσματα, τὰ τροπάρια, κτλ. ποὺ εἶναι δοξολογία, κατήχηση, αὐτὰ **ἐκφώνως** ὅχι μυστικῶς, «ἀναγγεῖλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὴν δόξαν Αὐτοῦ, ἐν πάσι τοῖς λαοῖς τὰ θαυμάσια Αὐτοῦ», Ψαλμ. 4ε'. Ἡ Ἐκκλησία μας ἔχει θεσπίσει λίγες Εὐχές ὡς ἐκφωνούμενες (ἴσως λόγω δοξολογικοῦ ἢ κατηχητικοῦ χαρακτήρος), καὶ ἡ ἐξαίρεσις αὕτη ἐπιβεβαιώνει τὸν κανόνα.

Παρακάτω ἐκτίθενται ὁ Πίναξ τῆς συγκρίσεως τῶν Διατάξεων, καὶ σχετικὲς φωτογραφίες ἀπὸ τὶς ἀναφορὲς ποὺ χρησιμοποιοῦντο.

Πίναξ. Σύγκρισις Τάξεων Ἱερατικοῦ Συλλείτουργου.....	12
Ἱερατικόν 1895 (Οἶκ. Πατρ.)	15
Ἱεροτελεστικόν Τεῦχος 1923	16
Ἱεροτελεστικόν 1948	17
Ἱερατικόν 1951 Α.Δ.	18
Ἱερατικόν 1962 Α.Δ.	19
Ἱερατικόν 1968 Α.Δ.	20
Ἱερατικόν 1971 Α.Δ.	21
Ἱερατικόν 1981 Α.Δ.	22
Ἱερατικόν 1987 Α.Δ.	23
Ἱερατικόν 1995 Α.Δ.	24
Ἱερατικόν 2000 Α.Δ.	25
Ἱερατικόν 2007 Α.Δ.	26
Ἱερατικόν 2020 (Οἶκ. Πατρ.)	27
Ἐπιστολὴ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Παΐσιου Α' (ἔτους 1655).....	28
Πατριαρχικὴ Λειτουργία ἔτους 1386 (V.135)	29
Ἑορτοδρόμιον 1836, Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης (+1809).....	32

Πίναξ. Σύγκρισις Τάξεων Ἱερατικοῦ Συλλείτουργου

	Εὐχὲς Ἀντιφώνων	Εὐχή Χερουβικοῦ	Εὐχή Ἀναφορᾶς· Ἄξιον καὶ δίκαιόν Σε ὕμνεῖν	Ἐπὶ κλήσις· Ἔτι προσφέρο- μέν Σοι, ... ὥστε γενέσθαι	Ἐκφωνήσεις	Ἀνάγνωσις τῶν Εὐχῶν ὡς πρὸς τὸν Λαόν
Ἱερατικόν 1835 ²⁸ (ἐγκρίσει Ἐκκλ. Ἑλλ.)	Δὲν ὑπάρχει ἐνότητα Ἱερατικοῦ Συλλείτουργου					Μυστικῶς
Ἱερατικόν 1875 ²⁹ (Οἰκ. Πατρ.)	Δὲν ὑπάρχει ἐνότητα Ἱερατικοῦ Συλλείτουργου					Μυστικῶς
Ἱερο- τελεστικόν 1888 ³⁰ (ἐγκρίσει Ἐκκλ. Ἑλλ.)	Δὲν ὑπάρχει ἐνότητα Ἱερατικοῦ Συλλείτουργου Στὴν σ. 33 (ἐκτὸς Λειτουργίας) ἔχει μεμονωμένη παράγραφο ὑπὲρ τῆς 2ας τάξεως (βλ. 7 ^η ἔκδ., 1923)					Μυστικῶς
Ἱερατικόν 1892 ³¹ (ἐγκρίσει Ἐκκλ. Ἑλλ.)	Δὲν ὑπάρχει ἐνότητα Ἱερατικοῦ Συλλείτουργου					Μυστικῶς
Ἱερατικόν 1895 (Οἰκ. Πατρ.)	Ἐκαστος ἀναγινώσκει μυστικῶς καὶ κατὰ μόνας	Πάντες ἀναγινώ- σκουσι τὴν Εὐχὴν (ἄρα ἰδιαιτέρως)	Πάντες ἀναγινώ- σκουσι τὴν Εὐχὴν (ἄρα ἰδιαιτέρως)	ἀ' Ἱερεὺς ἀναγινώσκει μυστικῶς ³² (δὲν ἀναφέρονται οἱ συλλειτ.)	Ἐναλλάξ ³³	Μυστικῶς

²⁸ Ἡ Θεία Λειτουργία, ἔκδ. 4^η, ἐγκρίσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, Τρίπολη 1892.

²⁹ Αἱ Θεῖαι Λειτουργίαι, ἐκ τοῦ Πατρ. Τυπογραφείου, Κων/πολη 1875.

³⁰ Ἱεροτελεστικόν Τεῦχος, ἡρμηνευμένον ὑπὸ ἀρχιμ. Ἱερωνύμου Βογιατσῆ, 3^η ἔκδ., Πάτρα 1888.

³¹ Ἡ Θεία Λειτουργία, ἔκδ. 4^η, ἐγκρίσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, Τρίπολη 1892.

³² «Ὁ πρῶτος Ἱερεὺς εὐλογήσας τὸν ἅγιον Ἄρτον... καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς Εὐχῆς μυστικῶς ἀναγνούς, θυμιῶν ἐκφωνεῖ. Ἐξαιρέτως...».

³³ Τὸ ἐναλλάξ χρησιμοποιεῖται στὸν Πίνακα λίγο χαλαρά, γιὰ νὰ ὑπονοήσῃ ὅτι διάφοροι λένε τὶς ἐκφωνήσεις, καὶ ὅχι μὲ ἐπαναλαμβανόμενη σειρά.

Ἱερο- τελεστικόν 1912/1923 ³⁴ (ἐγκρίσει Ἐκκλ. Ἑλλ.)	Παρόμοια με τοῦ 1895, με ἐνότητα γιά τὸ Συλλείτουργον. Στὴν σ. 33 (ἐκτὸς Λειτουργίας, καὶ Συλλείτουργου) ἔχει μεμονωμένη παράγραφο ὑπὲρ τῆς 2ας τάξεως.					Μυστικῶς
Ἱερο- τελεστικόν 1948 (Μητρ. Φιλίππων, Σαλίβερος)	Ἐκαστος ἀναγινώσκει μυστικῶς καὶ κατὰ μόνας	α' Ἱερεὺς ἀναγινώσκει , οἱ συλλειτ. παρακολου- θοῦν ἀπὸ τὰ βιβλία τους	α' Ἱερεὺς ἀναγινώσκει , οἱ συλλειτ. παρακολου- θοῦν ἀπὸ τὰ βιβλία τους	α' Ἱερεὺς ἀναγινώσκει μυστικῶς (δὲν ἀναφέρονται οἱ συλλειτ.)	Ἐναλλάξ	Μυστικῶς
Ἱερατικόν 1951 ³⁵ (Ἀ.Δ.)	Παρόμοια με τοῦ 1895.					Μυστικῶς
Ἱερατικόν 1962 ³⁶ (Ἀ.Δ.)	α' Ἱερεὺς ἀναγινώσκει εἰς ἐπήκοον τῶν λοιπῶν συλλ. ἱερέων	α' Ἱερεὺς ἀναγινώσκει εἰς ἐπήκοον τῶν λοιπῶν συλλ. ἱερέων	α' Ἱερεὺς ἀναγινώσκει εἰς ἐπήκοον τῶν λοιπῶν συλλ. ἱερέων	α' Ἱερεὺς ἀναγινώσκει εἰς ἐπήκοον τῶν λοιπῶν συλλ. ἱερέων	Ἐναλλάξ	Μυστικῶς (με ἔντονα γράμματα)
Ἱερατικόν 1968 ³⁷ (Ἀ.Δ.)	Παρόμοια με τοῦ 1895, 1951.					Μυστικῶς
Ἱερατικόν 1971 ³⁸ Ἀ.Δ., ὅμοιον 1968	Παρόμοια με τοῦ 1895, 1951. Ὅμοιον βιβλίον με τοῦ 1968 Ἀ.Δ..					Μυστικῶς
Ἱερατικόν 1981 ³⁹ Ἀ.Δ., ὅμοιον 1971	Παρόμοια με τοῦ 1895, 1951. Ὅμοιον βιβλίον με τοῦ 1968 Ἀ.Δ..					Μυστικῶς

³⁴ Ἡ Θεία Λειτουργία ἦτοι Ἱεροτελεστικόν Τεῦχος, ἡρμηνευμένον ὑπὸ ἀρχιμ. Ἱερωνύμου Βογι-
ατσῆ, 6^η/ 7^η ἔκδ., μετὰ προσθηκῶν ὑπὸ Εὐαγγ. Κοφινιώτου, Ἀθήναι 1912 / 1923.

³⁵ Αὐτὸ τὸ Ἱερατικόν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τοῦ 1951, εἶναι ἴσως ἡ α' ἔκδοσις, ἐκτυπω-
θεῖσα στὴν Ἑλληνικὴ Ἐκδοτικὴ Ἐταιρεία, Ἀθῆναι, καὶ ἀντὶ οἰασδῆποτε Εἰσαγωγῆς/Προλόγου,
ἔχει μόνον τὴν **Ἐγκύκλιον 578** (4/2/1950, ἀρ. Πρωτ. 259) τῆς Ἱερᾶς Συνόδου πρὸς τοὺς ἱεράρχας,
διὰ τῆς ὁποίας γνωστοποιεῖ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἱερατικοῦ τῆς Ἀ.Δ..

³⁶ Αὐτὸ τὸ Ἱερατικόν τῆς Ἀ.Δ. τοῦ 1962, ἀντὶ Εἰσαγωγῆς, ἔχει τὴν Συνοδικὴ Ἐγκύκλιο (9/6/
1956, ἀρ. Πρωτ. 1353) πρὸς τοὺς Σεβ. ἱεράρχας ὅπως αὐστηρῶς διατάξουν τοὺς Κληρικοὺς νὰ
ἀναγινώσκουν τὶς Εὐχὲς μυστικῶς καὶ οὐχὶ εἰς ἐπήκοον τοῦ ἐκκλησιάσματος.

³⁷ Ὁμοίως μετὰ τὸ Ἱερατικόν τῆς Ἀ.Δ. τοῦ 1951. Βλ. ὑποσ. 35.

³⁸ Ὁμοίως μετὰ τὸ Ἱερατικόν τῆς Ἀ.Δ. τοῦ 1951. Βλ. ὑποσ. 35.

³⁹ Ὁμοίως μετὰ τὸ Ἱερατικόν τῆς Ἀ.Δ. τοῦ 1951. Βλ. ὑποσ. 35.

Ιερατικόν 1987 ⁴⁰ (Α.Δ.)	Παρόμοια με τοῦ 1962.					Μυστικῶς
Ιερατικόν 1995 (Α.Δ.)	Παρόμοια με τοῦ 1962. Τὸ συλλείτουργον εἶναι ἀκριβῶς ὅπως τοῦ 1987, καὶ στὶς ἴδιες σελίδες, ἄρα ὑποθέτουμε ὅτι τὸ βιβλίον εἶναι ὁμοιον τοῦ 1987 Α.Δ..					Μυστικῶς
Ιερατικόν 2000 ⁴¹ (Α.Δ.)	Παρόμοια με τοῦ 1962. Ὅμοιον βιβλίον με τοῦ 1987 Α.Δ..					Μυστικῶς
Ιερατικόν 2007 (Α.Δ., Π'γιάννης)	Ἐναλλάξ ⁴²	α' ἱερεὺς	α' ἱερεὺς	α' ἱερεὺς	Ἐναλλάξ	«Ὁ ἱερεὺς τὴν Εὐχὴν», «Χαμηλο- φώνως» ⁴³
Ιερατικόν 2020 (Οἱκ. Πατρ., Λαδουκάκης)	α' ἱερεὺς ἀναγινώσκει εἰς ἐπήκοον τῶν λοιπῶν συλλ. ἱερέων	α' ἱερεὺς καθ' ἑαυτὸν (δὲν ἀναφέρονται οἱ συλλειτουργοί ⁴⁴)	α' ἱερεὺς ἀναγινώσκει τὴν εὐχὴν τῆς Ἀναφορᾶς		Ἐναλλάξ	«Ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει τὴν Εὐχὴν»

⁴⁰ Ὁμοίως με τοῦ 1962 ἔχει τὴν Συνοδικὴ Ἐγκύκλιο (9/6/1956, ἀρ. Πρωτ. 1353), βλ. ἀνωτ.

⁴¹ Ὁμοίως με τοῦ 1962 ἔχει τὴν Συνοδικὴ Ἐγκύκλιο (9/6/1956, ἀρ. Πρωτ. 1353), βλ. ἀνωτ.

⁴² Γιὰ πρώτη φορὰ σὲ Συλλείτουργο, κατανέμονται Εὐχὲς (ὄχι μόνον Ἐκφωνήσεις) μεταξὺ τῶν συλλειτουργούντων ἱερέων, βλ. σελ. 26 παρακάτω.

⁴³ Δὲν ἐπεξηγεῖται, μετὰ μικροφώνου, ἢ ἄνευ μικροφώνου (ὅπως εἴμασταν γιὰ 1900+ χρόνια ἄνευ ἡλεκτρικοῦ ρεύματος).

⁴⁴ Βλ. σελ. 27 παρακάτω. Λέγει καθ' ἑαυτὸν δηλ. μυστικῶς ὡς πρὸς τρίτους. Τὸ καθ' ἑαυτὸν εἶναι ἡ ἀρχαῖα σωστὴ τάξις. Ὅμως στὴν ἀρχὴ στὶς Εὐχὲς τῶν Ἀντιφώνων λέγει· ἀπαγγέλονται [οἱ ἐφ' ἑξῆς Εὐχὲς] ὑπὸ τοῦ πρώτου τῇ τάξει ἱερέως εἰς ἐπήκοον τῶν συλλειτουργῶν αὐτοῦ.

Ίερατικόν 1895 (Οίκ. Πατρ.)

Ψαλλομένων δὲ τῶν Ἀντιφώνων, ἕκαστος τῶν Ἱερέων ἀπὸ τῆς οἰκείας Λειτουργικῆς φυλλάδος ἀναγινώσκει μυστικῶς τὰς εὐχὰς τῶν Ἀντιφώνων, καὶ λέγει ὁ μὲν δεύτερος Ἱερεὺς τὴν ἐκφώνησιν· Ὅτι σὸν τὸ κράτος, ὁ δὲ τρίτος τὴν ἐκφώνησιν· Ὅτι ἀγαθός.

σ. 146

τὴν δὲ ἐκφώνησιν, Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου· λέγει ὁ πρῶτος τῶν Ἱερέων, καὶ ἀναγινώσκει πάντες τὴν εὐχὴν, Οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων· μεθ' ἧν λαβὼν ὁ α' τῶν Ἱερέων θυμιατήριον, καὶ μυστικῶς τὸν Ν' ψαλμὸν ἀπαγγέλλων

σσ. 147-148

πάντων ὕμνων· καὶ ἀνυψῶν ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας καὶ πρὸς τὸν λαὸν ἀτενίζων, λέγει. Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας· στραφεῖς δὲ πρὸς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, λέγει· Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ· καὶ ἀναγινώσκει πάντες οἱ Ἱερεῖς τὴν εὐχαριστήριον Εὐχὴν. Ἀξιὸν καὶ δίκαιόν ἐστι. Τὴν δὲ ἐκφώνησιν, Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ἄδοντα· λέγει ὁ δεύτερος Ἱερεὺς· ὁ δὲ πρῶτος Ἱερεὺς λέγει τὰς δύο ἐκφωνήσεις· Λάβετε, φάγετε· καὶ τὸ, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· ὁ δὲ τρίτος Ἱερεὺς. Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν. Εἶτα ὁ πρῶτος Ἱερεὺς εὐλογήσας τὸν ἅγιον Ἄρτον καὶ τὸ ἅγιον Ποτήριον, καὶ εἶτα ἀμφοτέρα τὰ Ἅγια, καὶ ἐδαριαίαν μετάνοιαν βαλὼν αὐτὸς τε καὶ οἱ συλλειτουργοῦντες Ἱερεῖς, καὶ τὰ ὑπόλοιπον τῆς εὐχῆς μυστικῶς ἀναγνοῦς, θυμιῶν ἐκφωνεῖ. Ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας, ἀχράντου. Μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς εὐχῆς ἐκφωνοῦσι πάντες ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου κατὰ σειρὰν τὸ, Ἐν πρώτοις μνήσθητι, Κύριε· εἶτα ὁ πρῶτος ἐκφωνεῖ. Καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ἐνὶ στόματι· Ὁ Διάκονος. Πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαν-

σ. 149

Ἱεροτελεστικόν Τεῦχος 1923

(ἐγκρίσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὑπὸ Ἀρχιμ. Ἱερωνύμου Βογιατσῆ, ἔκδ. 7^η)

Μετὰ ταῦτα τοῦ Διακόνου ἐκφωνήσαντος: **Ἐὐλόγησον Δέσποτα** ὁ πρῶτος τῶν ἱερέων ἐκφωνεῖ **Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία** καὶ μετὰ τὰ εἰρηνικά λέγει τὴν ἐκφώνησιν· **Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ Βασιλεία**· ψαλλομένων δὲ τῶν ἀντιφώνων, ἕκαστος τῶν ἱερέων ἀπὸ τῆς οἰκείας λειτουργικῆς φυλλάδος ἀναγινώσκει μυστικῶς τὰς εὐχὰς τῶν Ἀντιφώνων καὶ λέγει ὁ μὲν δεύτερος ἱερεὺς τὴν ἐκφώνησιν· **Ὅτι σὸν τὸ κράτος**· ὁ δὲ τρίτος τὴν ἐκφώνησιν, **Ὅτι ἀγαθός**. Εἶτα προπορευομέ-

σ. 254

σάμενος ἀποτίθῃσιν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τράπεζης. Καὶ ὁ μὲν Διάκονος λέγει τὴν μεγάλην Συναπτήν· **Εἴπομεν πάντες ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς**· ὁ δὲ ἱερεὺς τὴν ἐκφώνησιν· **Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλόανθρωπος**. Τὰς δὲ λοιπὰς ἐκφωνήσεις λέγουσι κατὰ τάξιν οἱ λοιποὶ συλλειτουργοῦντες ἱερεῖς, τὴν δὲ ἐκφώνησιν, **Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου**, λέγει ὁ πρῶτος τῶν ἱερέων καὶ ἀναγινώσκουσι πάντες τὴν εὐχὴν· **Οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων**, μεθ' ἧν λαβὼν ὁ α'. τῶν ἱερέων θυμιατήριον καὶ μυστικῶς τὸν Ν'. ψαλμὸν ἀπαγγέλων θυμῷ κύκλω τὴν ἁγ. Τράπεζαν καὶ τὴν Πρόθεσιν, καὶ ἐλθὼν πρὸς τῆς Ὁραίας Πύλης, τὰς

σ. 255

χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ σιραφεὶς εὐλογεῖ δι' αὐτοῦ τὸν λαόν, λέγων· **εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν** καὶ ἀνυψῶν ἀμφοτέρως τὰς χεῖρας καὶ πρὸς τὸν λαόν ἀτενίζων, λέγει· **Ἄνω σχώμεν τὰς καρδίας**· σιραφεὶς δὲ πρὸς τὴν ἁγ. Τράπεζαν λέγει· **Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ**· καὶ ἀναγινώσκουσι πάντες οἱ ἱερεῖς τὴν εὐχαριστήριον εὐχὴν· **Ἄξιον καὶ δίκαιόν ἐστίν**· Τὴν δὲ ἐκφώνησιν, **τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα**, λέγει ὁ δεύτερος ἱερεὺς· ὁ δὲ πρῶτος ἱερεὺς λέγει τὰς δύο ἐκφωνήσεις «λάβετε, φάγετε» καὶ τὸ «Πετρεῖς αὐτοῦ πάντες»· ὁ δὲ τρίτος ἱερεὺς· **Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν**. Εἶτα ὁ πρῶτος ἱερεὺς εὐλογήσας τὸν ἅγιον Ἄρτον καὶ τὸ ἅγιον Ποτήριον καὶ εἶτα ἀμφότερα τὰ Ἅγια καὶ ἐδαφιαίαν μετάνοιαν βαλὼν αὐτὸς καὶ οἱ συλλειτουργοῦντες ἱερεῖς, καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς εὐχῆς μυστικῶς ἀναγνούς, θυμῶν ἐκφωνεῖ· **Ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας ἀχράντου**.

σ. 256

Ἐπειδὴ δ' ἐνταῦθα ὁ λόγος περὶ λειτουργίας, ἔκρινα εὐλογον νὰ διορθώσω ἄτοπὸν τινα συνήθειαν, ἣν ἰδίῳις ὁμμασιν εἶδον ἐνεργουμένην ὑπὸ τινων ἱερέων, οἵτινες συλλειτουργοῦντες ἀναγινώσκουσιν ἰδιαίτερος τὰς εὐχὰς, μὴ εἰδότες, ὅτι μιᾶς τελουμένης λειτουργίας, εἷς μὲν ἐξ αὐτῶν ὀφείλει ν' ἀναγινώσκη ταύτας· οἱ δὲ λοιποὶ νὰ προσέχωσιν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν.

Ἀσθήρικτος καὶ αὐθαίρετος σημείωσις, ἐκτὸς Συλλείτουργου καὶ Λειτουργίας, στὴν ἐνότητα «Σημαινόμενα λέξεων καὶ ὅρων ἐν τῇ θεῇ λειτουργίᾳ», σ. 33, μᾶλλον κατὰ μίμησιν τοῦ Ἑορτοδρομίου. Αὐτὴν τὴν 2^{αν} τάξιν (ποῦ ὑπάρχει καὶ στίς ἐκδόσεις 1888, 1912) ἔσπευσε νὰ διορθώσει ἡ καταγραφή τοῦ Ἱερατικοῦ Συλλείτουργου στὸ Ἱερατικόν τοῦ 1895.

Ίεροτελεστικόν 1948

(ὑπὸ Μητρ. Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως Χρυσοστόμου, ἐκδ. Μιχαὴλ Σαλίβερου)

Μετὰ ταῦτα, τοῦ Διακόνου ἐκφωνήσαντος: Εὐλόγησον, δέσποτα, οὐ
πρῶτος τῶν Ἱερέων ἐκφωνεῖ: Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία... Ψαλλομένων δὲ
τῶν Ἀντιφώνων, ἕκαστος τῶν Ἱερέων ἀπὸ τῆς οἰκίας Λειτουργικῆς φυλλά-
δος ἀναγινώσκει μυστικῶς τὰς εὐχὰς τῶν Ἀντιφώνων καὶ λέγει ὁ μὲν δεῦτερος
Ἱερεὺς τὴν ἐκφώνησιν: "Ὅτι Σὺν τὸ Κράτος... ὁ δὲ τρίτος τὴν ἐκφώνη-
σιν: "Ὅτι ἀγαθός.. Εἶτα προπορευομένων λαμπαδούχων καὶ Ἑξαπτερύγων, καὶ

σ. 262

τῆς ἁγίας Τραπεζῆς. Καὶ ὁ μὲν Διάκονος λέγει τὴν μεγάλην Συναπτὴν: Εἴ-
πωμεν πάντες ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς..., ὁ δὲ Ἱερεὺς τὴν ἐκφώνησιν: "Ὅτι
ἐλεήμων καὶ φιλόανθρωπος... Τὰς λοιπὰς ἐκφωνήσεις λέγουσι κατὰ τάξιν οἱ
λοιποὶ συλλειτουργοῦντες Ἱερεῖς. Τὴν δὲ ἐκφώνησιν: "Ὅπως ὑπὸ τοῦ
Κράτους Σου... λέγει ὁ πρῶτος τῶν Ἱερέων, παρακολουθούντων πάντων ἀπὸ
τοῦ βιβλίου τὴν εὐχήν: Οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων..., μεθ' ἧν, λα-
βὼν ὁ πρῶτος τῶν Ἱερέων θυμιατήριον καὶ μυστικῶς τὸν Ν'. Ψαλμὸν ἀπαγ-
γέλλων, θυμῷ κύκλῳ τὴν τε ἁγίαν Τράπεζαν καὶ τὴν ἁγίαν Πρόθεσιν, καὶ, προσελθὼν

σσ. 263-264

Στραφεὶς δὲ πρὸς τὴν ἱ. Εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος λέγει: Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυ-
ρίῳ. Καὶ ἀναγινώσκουσι πάντες οἱ Ἱερεῖς, ὡς ἀνωτέρω διατέτακται, τὴν εὐχα-
ριστήριον εὐχήν: "Ἀξιον καὶ δίκαιον..., τὴν δὲ ἐκφώνησιν: Τὸν ἐπινί-
κιον ὕμνον ᾄδοντα... λέγει ὁ δεῦτερος Ἱερεὺς, ὁ δὲ τρίτος: Τὰ Σὰ
ἐκ τῶν Σῶν... Εἶτα ὁ πρῶτος Ἱερεὺς, εὐλογήσας τὸν ἅγιον Ἄρτον καὶ τὸ
ἅγιον Ποτήριον, καὶ ἀμφοτέρω τὰ Ἅγια, καὶ ἐδαφιαίαν Μετάνοιαν βαλὼν αὐτός τε
καὶ οἱ συλλειτουργοῦντες Ἱερεῖς, καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς εὐχῆς μυστικῶς ἀνα-
γνούς, θυμῶν ἐκφωνεῖ: Ἐξαιρέτως τῆς παναγίας, ἀχράντου... Μετὰ

σ. 265

Ίερατικόν 1951 Ἀ.Δ.

Μετὰ ταῦτα τοῦ Διακόνου ἐκφωνήσαντος, Εὐλόγησον Δέσποτα· ὁ πρῶτος τῶν Ἱερέων ἐκφωνεῖ Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία· καὶ μετὰ τὰ Εἰρηνικά λέγει τὴν ἐκφώνησιν· Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία. Ψαλλομένων δὲ τῶν Ἀντιφώνων, ἕκαστος τῶν Ἱερέων ἀπὸ τῆς οἰκείας Λειτουργικῆς φυλλάδος ἀναγινώσκει μυστικῶς τὰς εὐχὰς τῶν Ἀντιφώνων, καὶ λέγει ὁ μὲν δεύτερος Ἱερεὺς τὴν ἐκφώνησιν· Ὅτι σὸν τὸ κράτος, ὁ δὲ τρίτος τὴν ἐκφώνησιν, Ὅτι ἀγαθός. Εἶτα προπορευομένων λαμ-

σ. 167

νος, ἀποτίθησιν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς. Καὶ ὁ μὲν Διάκονος λέγει τὴν μεγάλην Συναπτὴν, Εἰπώμεν πάντες ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς· ὁ δὲ Ἱερεὺς τὴν ἐκφώνησιν, Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλόανθρωπος. Τὰς λοιπὰς ἐκφωνήσεις λέγουσι κατὰ τάξιν οἱ λοιποὶ συλλειτουργοῦντες Ἱερεῖς, τὴν δὲ ἐκφώνησιν, Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου, λέγει ὁ πρῶτος τῶν Ἱερέων, καὶ ἀναγινώσκουσι πάντες τὴν εὐχὴν, Οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων· μεθ' ἧν λαβὼν ὁ α' τῶν Ἱερέων θυμιατήριον καὶ, μυστικῶς τὸν Ν' ψαλμὸν ἀπαγγέλλων, θυμιᾷ κύκλῳ τὴν τε ἁγίαν Τρά-

σ. 169

τὸν λαὸν ἀτενίζων, λέγει, Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας· στραφεῖς δὲ πρὸς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν λέγει, Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ· καὶ ἀναγινώσκουσι πάντες οἱ Ἱερεῖς τὴν εὐχαριστήριον Εὐχὴν, Ἀξίον καὶ δίκαιόν ἐστι. Τὴν δὲ ἐκφώνησιν, Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα, λέγει ὁ δεύτερος Ἱερεὺς· ὁ δὲ πρῶτος Ἱερεὺς λέγει τὰς δύο ἐκφωνήσεις· Λάβετε, φάγετε· καὶ τό, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· ὁ δὲ τρίτος Ἱερεὺς, Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν. Εἶτα ὁ πρῶτος Ἱερεὺς εὐλογήσας τὸν ἅγιον Ἄρτον καὶ τὸ ἅγιον Ποτήριον, καὶ εἶτα ἀμφοτέρω τὰ Ἅγια, καὶ ἐδαφιαίαν μετάνοιαν βαλὼν αὐτός τε καὶ οἱ συλλειτουργοῦντες Ἱερεῖς, καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς εὐχῆς μυστικῶς ἀναγνούς, θυμιῶν ἐκφωνεῖ. Ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας, ἀχράντου. Μετὰ δὲ

σς. 170-171

Ίερατικόν 1962 Ἀ.Δ.

Ἡ μεγάλη καὶ αἱ δύο μικραὶ Συναπταὶ λέγονται ὑπὸ τοῦ Διακόνου, αἱ δὲ ἐκφωνήσεις τούτων λέγονται ἢ μὲν πρώτη ὑπὸ τοῦ πρώτου Ἱερέως, ἢ δὲ δευτέρα ὑπὸ τοῦ δευτέρου καὶ ἢ τρίτη ὑπὸ τοῦ τρίτου. Διακόνου μὴ ὑπάρχοντος, ἢ μὲν μεγάλη Συναπτὴ μετὰ τῆς ἐκφωνήσεως Ὅτι πρέπει Σοι..., λέγεται ὑπὸ τοῦ πρώτου, αἱ δὲ δύο μικραὶ μετὰ τῶν ἐκφωνήσεων Ὅτι Σὸν τὸ κράτος..., καὶ Ὅτι ἀγαθός..., λέγονται ὑπὸ τοῦ δευτέρου ἢ μία καὶ ὑπὸ τοῦ τρίτου ἢ ἄλλη.

Αἱ μυστικαὶ Εὐχαὶ τῶν τριῶν Ἀντιφώνων, ὅπως καὶ ὅλαι αἱ ἐφεξῆς Εὐχαὶ τῆς θείας Λειτουργίας, ἀπαγγέλλονται ὑπὸ τοῦ πρώτου τῇ τάξει εἰς ἐπήκοον τῶν συλλειτουργῶν του.

σ. 244

11. Ἡ ἐκφωνήσις Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους Σου..., λέγεται ὑπὸ τοῦ πρώτου, ὅστις καὶ ἀπαγγέλλει, εἰς ἐπήκοον τῶν συλλειτουργῶν του, τὴν Εὐχὴν. Οὐδεὶς ἄξιος..., μετὰ τὴν συμπλήρωσιν δὲ ταύτης, λέγει τό. Οἱ τὰ Χερουβεὶμ... ἅπαξ, τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου. Ὅταν παρίσταται Διάκονος, οἱ Ἱερεῖς λέγουσι μόνον μέχρι τοῦ ...ἀποθώμεθα μέριμναν καὶ ὁ Διάκονος συμπληροῖ τό. Ὡς τὸν Βασιλέα... μέχρι τέλους.

σ. 246

ἀριστερὰ τῆς ἀγίας Τραπέζης, θέσεις αὐτῶν. Εἰς τὸ Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ, ὑποκλίνεται ἐνώπιον τῆς εἰκόνος τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ καὶ ἐπιστρέφει πρὸς τὴν ἀγίαν Τράπεζαν, ἐνώπιον τῆς ὁποίας ἀναγινώσκει τὴν Εὐχὴν Ἀξιον καὶ δίκαιον...

16. Ἡ ἐκφωνήσις Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον..., λέγεται ὑπὸ τοῦ δευτέρου τῇ τάξει Ἱερέως, τὰ δὲ Λάβετε φάγετε..., Πίετε ἐξ αὐτοῦ..., Τὰ Σὰ ἐκ τῶν Σῶν... λέγονται ὑπὸ τοῦ πρώτου, ὅστις καὶ εὐλογεῖ τὰ Ἅγια εἰς τό. Καὶ ποιήσον..., τῶν λοιπῶν ἐπιλεγόντων τὸ Ἀμήν εἰς τὸ τέλος ἐκάστης εὐλογίας.

σ. 248

Τὸ Ἱερατικόν τῆς Ἀ.Δ. τοῦ 1962, δὲν εἶναι ἢ α' ἔκδοσις ὡς ἐσφαλμένως ἀναφέρεται, ἀφοῦ ὑπάρχει ἢ ἔκδοσις τοῦ Ἱερατικοῦ τῆς Ἀ.Δ. τοῦ 1951 ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν 1^ην τάξιν (ἢ α' ἔκδοσις ἂν δὲν εἶναι τοῦ 1951, πρέπει νὰ ἐκδόθηκε τό 1950-1951, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὴν Ἐγκύκλιο 578 τοῦ 1950).

Ίερατικόν 1968 Ἀ.Δ.

Μετὰ ταῦτα τοῦ Διακόνου ἐκφωνήσαντος, Εὐλόγησον Δέσποτα· ὁ πρῶτος τῶν Ἱερέων ἐκφωνεῖ Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία· καὶ μετὰ τὰ Εἰρηνικά λέγει τὴν ἐκφώνησιν· Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία. Ψαλλομένων δὲ τῶν Ἀντιφώνων, ἕκαστος τῶν Ἱερέων ἀπὸ τῆς οἰκείας Λειτουργικῆς φυλλάδος ἀναγινώσκει μυστικῶς τὰς εὐχὰς τῶν Ἀντιφώνων, καὶ λέγει ὁ μὲν δεύτερος Ἱερεὺς τὴν ἐκφώνησιν· Ὅτι σὸν τὸ κράτος, ὁ δὲ τρίτος τὴν ἐκφώνησιν, Ὅτι ἀγαθός. Εἶτα προπορευομένων λαμ-

σ. 175

νος, ἀποτίθουσιν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης. Καὶ ὁ μὲν Διάκονος λέγει τὴν μεγάλην Συναπτὴν, Εἰπώμεν πάντες ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς· ὁ δὲ Ἱερεὺς τὴν ἐκφώνησιν, Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλόανθρωπος. Τὰς λοιπὰς ἐκφωνήσεις λέγουσι κατὰ τάξιν οἱ λοιποὶ συλλειτουργοῦντες Ἱερεῖς, τὴν δὲ ἐκφώνησιν, Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου, λέγει ὁ πρῶτος τῶν Ἱερέων, καὶ ἀναγινώσκουσι πάντες τὴν εὐχὴν. Οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων· μεθ' ἣν λαβὼν ὁ α' τῶν Ἱερέων θυμιατήριον καὶ, μυστικῶς τὸν Ν' ψαλμὸν ἀπαγγέλλων, θυμιατὴν κύκλῳ τὴν τε ἁγίαν Τρά-

σ. 177

τὸν λαὸν ἀτενίζων, λέγει, Ἀνὼ σχῶμεν τὰς καρδίας· στραφεῖς δὲ πρὸς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν λέγει, Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ· καὶ ἀναγινώσκουσι πάντες οἱ Ἱερεῖς τὴν εὐχαριστήριον Εὐχὴν, Ἀξιον καὶ δίκαιόν ἐστι. Τὴν δὲ ἐκφώνησιν, Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα, λέγει ὁ δεύτερος Ἱερεὺς· ὁ δὲ πρῶτος

Ἱερεὺς λέγει τὰς δύο ἐκφωνήσεις· Λάβετε, φάγετε· καὶ τό, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· ὁ δὲ τρίτος Ἱερεὺς, Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν. Εἶτα ὁ πρῶτος Ἱερεὺς εὐλογήσας τὸν ἅγιον Ἄρτον καὶ τὸ ἅγιον Ποτήριον, καὶ εἶτα ἀμφοτέρω τὰ Ἅγια, καὶ ἐδαφιαίαν μετάνοιαν βαλὼν αὐτὸς τε καὶ οἱ συλλειτουργοῦντες Ἱερεῖς, καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς εὐχῆς μυστικῶς ἀναγνούς, θυμίων ἐκφωνεῖ. Ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας, ἀχράντου. Μετὰ δὲ

σσ. 178-179

Ίερατικόν 1971 Ἀ.Δ.

Μετὰ ταῦτα τοῦ Διακόνου ἐκφωνήσαντος, Εὐλόγησον Δέσποτα· ὁ πρῶτος τῶν Ἱερέων ἐκφωνεῖ· Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία· καὶ μετὰ τὰ Εἰρηνικά λέγει τὴν ἐκφώνησιν· Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία. Ψαλλομένων δὲ τῶν Ἀντιφώνων, ἕκαστος τῶν Ἱερέων ἀπὸ τῆς οἰκείας Λειτουργικῆς φυλλάδος ἀναγινώσκει μυστικῶς τὰς εὐχὰς τῶν Ἀντιφώνων, καὶ λέγει ὁ μὲν δεῦτερος Ἱερεὺς τὴν ἐκφώνησιν· Ὅτι σὸν τὸ κράτος, ὁ δὲ τρίτος τὴν ἐκφώνησιν, Ὅτι ἀγαθός. Εἶτα προπορευομένων λαμ-

σ. 175

νος, ἀποτίθουσιν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς. Καὶ ὁ μὲν Διάκονος λέγει τὴν μεγάλην Συναπτὴν, Εἴπωμεν πάντες ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς· ὁ δὲ Ἱερεὺς τὴν ἐκφώνησιν, Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλόανθρωπος. Τὰς λοιπὰς ἐκφωνήσεις λέγουσι κατὰ τάξιν οἱ λοιποὶ συλλειτουργοῦντες Ἱερεῖς, τὴν δὲ ἐκφώνησιν, Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου, λέγει ὁ πρῶτος τῶν Ἱερέων, καὶ ἀναγινώσκουσι πάντες τὴν εὐχὴν, Οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων· μεθ' ἣν λαβὼν ὁ α' τῶν Ἱερέων θυμιατήριον καί, μυστικῶς τὸν Ν' ψαλμὸν ἀπαγγέλλων, θυμιᾷ κύκλῳ τὴν τε ἁγίαν Τρά-

σ. 177

τὸν λαὸν ἀτενίζων, λέγει, Ἀνὼ σχῶμεν τὰς καρδίας· στραφεῖς δὲ πρὸς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν λέγει, Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ· καὶ ἀναγινώσκουσι πάντες οἱ Ἱερεῖς τὴν εὐχαριστήριον Εὐχὴν, Ἀξιον καὶ δίκαιόν ἐστι. Τὴν δὲ ἐκφώνησιν, Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα, λέγει ὁ δεῦτερος Ἱερεὺς· ὁ δὲ πρῶτος Ἱερεὺς λέγει τὰς δύο ἐκφωνήσεις· Λάβετε, φάγετε· καὶ τό· Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· ὁ δὲ τρίτος Ἱερεὺς, Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν, Εἶτα ὁ πρῶτος Ἱερεὺς εὐλογήσας τὸν ἅγιον Ἄρτον καὶ τὸ ἅγιον Ποτήριον, καὶ εἶτα ἀμφοτέρω τὰ Ἅγια, καὶ ἐδαφιαίαν μετάνοιαν βαλὼν αὐτός τε καὶ οἱ συλλειτουργοῦντες Ἱερεῖς, καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς εὐχῆς μυστικῶς ἀναγνούς, θυμιῶν ἐκφωνεῖ. Ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας, ἀχράντου, Μετὰ δὲ

σσ. 178-179

Ίερατικόν 1981 Ἀ.Δ.

Μετὰ ταῦτα τοῦ Διακόνου ἐκφωνήσαντος, Εὐλόγησον Δέσποτα· ὁ πρῶτος τῶν Ἱερέων ἐκφωνεῖ· Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία· καὶ μετὰ τὰ Εἰρηνικά λέγει τὴν ἐκφώνησιν· Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία. Ψαλλομένων δὲ τῶν Ἀντιφώνων, ἕκαστος τῶν Ἱερέων ἀπὸ τῆς οἰκείας Λειτουργικῆς φυλλάδος ἀναγινώσκει μυστικῶς τὰς εὐχὰς τῶν Ἀντιφώνων, καὶ λέγει ὁ μὲν δεύτερος Ἱερεὺς τὴν ἐκφώνησιν· Ὅτι σὸν τὸ κράτος, ὁ δὲ τρίτος τὴν ἐκφώνησιν, Ὅτι ἀγαθός. Εἶτα προπορευομένων λαμ-

σ. 175

νος, ἀποτίθησιν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς. Καὶ ὁ μὲν Διάκονος λέγει τὴν μεγάλην Συναπτὴν, Εἰπώμεν πάντες ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς· ὁ δὲ Ἱερεὺς τὴν ἐκφώνησιν, Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλόανθρωπος. Τὰς λοιπὰς ἐκφωνήσεις λέγουσι κατὰ τάξιν οἱ λοιποὶ συλλειτουργοῦντες Ἱερεῖς, τὴν δὲ ἐκφώνησιν, Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου, λέγει ὁ πρῶτος τῶν Ἱερέων, καὶ ἀναγινώσκουσι πάντες τὴν εὐχήν, Οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων· μεθ' ἧν λαβὼν ὁ α' τῶν Ἱερέων θυμιατήριον καί, μυστικῶς τὸν Ν' ψαλμὸν ἀπαγγέλλων, θυμιᾷ κύκλῳ τὴν τε ἁγίαν Τρά-

σ. 177

τὸν λαὸν ἀτενίζων, λέγει, Ἀνῶ σχῶμεν τὰς καρδίας· στραφεῖς δὲ πρὸς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν λέγει, Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ· καὶ ἀναγινώσκουσι πάντες οἱ Ἱερεῖς τὴν εὐχαριστήριον Εὐχήν, Ἀξίον καὶ δίκαιόν ἐστι. Τὴν δὲ ἐκφώνησιν, Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα, λέγει ὁ δεύτερος Ἱερεὺς· ὁ δὲ πρῶτος Ἱερεὺς λέγει τὰς δύο ἐκφωνήσεις· Λάβετε, φάγετε καὶ τό, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· ὁ δὲ τρίτος Ἱερεὺς, Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν. Εἶτα ὁ πρῶτος Ἱερεὺς εὐλογήσας τὸν ἅγιον Ἄρτον καὶ τὸ ἅγιον Ποτήριον, καὶ εἶτα ἀμφοτέρω τὰ Ἅγια, καὶ ἐδαφιαίαν μετάνοιαν βαλὼν αὐτός τε καὶ οἱ συλλειτουργοῦντες Ἱερεῖς, καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς εὐχῆς μυστικῶς ἀναγνούς, θυμιῶν ἐκφωνεῖ. Ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας, ἀχράντου. Μετὰ δὲ

σσ. 178-179

Ίερατικόν 1987 Ἀ.Δ.

Ἡ μεγάλη καὶ αἱ δύο μικραὶ Συναπταὶ λέγονται ὑπὸ τοῦ Διακόνου. αἱ δὲ ἐκφωνήσεις τούτων λέγονται ἢ μὲν πρώτη ὑπὸ τοῦ πρώτου Ἱερέως, ἢ δὲ δευτέρα ὑπὸ τοῦ δευτέρου καὶ ἢ τρίτη ὑπὸ τοῦ τρίτου. Διακόνου μὴ ὑπάρχοντος, ἢ μὲν μεγάλη Συναπτὴ μετὰ τῆς ἐκφωνήσεως· Ὅτι πρέπει σοι..., λέγεται ὑπὸ τοῦ πρώτου. αἱ δὲ δύο μικραὶ μετὰ τῶν ἐκφωνήσεων· Ὅτι σὸν τὸ κράτος..., καὶ Ὅτι ἀγαθός..., λέγονται ὑπὸ τοῦ δευτέρου ἢ μία καὶ ὑπὸ τοῦ τρίτου ἢ ἄλλη.

Οἱ μυστικαὶ Εὐχαὶ τῶν τριῶν Ἀντιφώνων, ὅπως καὶ ὅλαι αἱ ἀφεξῆς Εὐχαὶ τῆς θείας Λειτουργίας, ἀπαγγέλλονται ὑπὸ τοῦ πρώτου τῇ τάξει εἰς ἐπήκοον τῶν συλλειτουργῶν του.

σ. 225

¶ Ἡ ἐκφωνήσις· Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου... λέγεται ὑπὸ τοῦ πρώτου καὶ ἀπαγγέλλει, εἰς ἐπήκοον τῶν συλλειτουργῶν του, τὴν Εὐχὴν· Οὐδεὶς ἄξιός... μετὰ τὴν συμπλήρωσιν δὲ ταύτης, λέγει τὸ Οἱ τὰ Χερουβεὶμ... ἅπασι, τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου. Ὅταν παρίσταται Διακόνος, οἱ Ἱερεῖς λέγουσι μόνον μέχρι τοῦ ...ἀποθώμεθα μέριμναν καὶ ὁ Διάκονος συμπληροῖ τὸ Ὡς τὸν Βασιλέα... μέχρι τέλους.

σ. 226

λοιπῶν συλλειτουργῶν ἀκινήτων ἱσταμένων εἰς τάς, δεξιά καὶ ἀριστερά τῆς ἁγίας Τραπέζης, θέσεις αὐτῶν. Εἰς τὸ· Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ, ὑποκλίνεται ἐνώπιον τῆς εἰκόνος τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ καὶ ἐπιστρέφει πρὸς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, ἐνώπιον τῆς ὁποίας ἀναγινώσκει τὴν Εὐχὴν· Ἀξίον καὶ δίκαιον...

¶ Ἡ ἐκφωνήσις· Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον..., λέγεται ὑπὸ τοῦ δευτέρου τῇ τάξει Ἱερέως, τὰ δὲ· Λάβετε φάγετε..., Πίετε ἐξ αὐτοῦ..., Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν... λέγονται ὑπὸ τοῦ πρώτου, ὅστις καὶ εὐλογεῖ τὰ Ἅγια εἰς τὸ· Καὶ ποιήσον..., τῶν λοιπῶν ἐπιλεγόντων τὸ Ἀμήν εἰς τὸ τέλος ἐκάστης εὐλογίας.

σ. 228

25 Τὸ νὰ παραχωρῶνται ὑπὸ τοῦ πρώτου τῇ τάξει εἰς τοὺς λοιποὺς συλλειτουργοὺς μέρη ἀνήκοντα εἰς αὐτὸν καὶ δὴ καὶ ἡ εὐλογία, δὲν εἶναι ἐκδήλωσις εὐγενείας ἢ ταπεινοφροσύνης, ἀλλ' αὐθαιρεσία εἰς βάρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, ἢ ὁποία ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει δύναται νὰ παραβαίνεται.

σ. 229.

Ἱερατικόν 1995 Ἀ.Δ.

Ἡ μεγάλη καὶ αἱ δύο μικραὶ συναπταὶ λέγονται ὑπὸ τοῦ Διακόνου, αἱ δὲ ἐκφωνήσεις τούτων λέγονται ἡ μὲν πρώτη ὑπὸ τοῦ πρώτου Ἱερέως, ἡ δὲ δευτέρα ὑπὸ τοῦ δευτέρου καὶ ἡ τρίτη ὑπὸ τοῦ τρίτου. Διακόνου μὴ ὑπάρχοντος, ἡ μὲν μεγάλη συναπτὴ μετὰ τῆς ἐκφωνήσεως· Ὅτι πρέπει σοι..., λέγεται ὑπὸ τοῦ πρώτου. αἱ δὲ δύο μικραὶ μετὰ τῶν ἐκφωνήσεων· Ὅτι σὸν τὸ κράτος..., καὶ Ὅτι ἀγαθός..., λέγονται ὑπὸ τοῦ δευτέρου ἢ μία καὶ ὑπὸ τοῦ τρίτου ἢ ἄλλη.

Οἱ μυστικαὶ Εὐχαὶ τῶν τριῶν Ἀντιφώνων, ὅπως καὶ ὅλαι αἱ ἑφεξῆς Εὐχαὶ τῆς θείας Λειτουργίας, ἀπαγγέλλονται ὑπὸ τοῦ πρώτου τῇ τάξει εἰς ἐπήκοον τῶν συλλειτουργῶν του.

σ. 225

¶ Ἡ ἐκφώνησις· Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου... λέγεται ὑπὸ τοῦ πρώ-
 καὶ ἀπαγγέλλει, εἰς ἐπήκοον τῶν συλλειτουργῶν του, τὴν Εὐχὴν· Οὐ-
 δεὶς ἄξιος... μετὰ τὴν συμπλήρωσιν δὲ ταύτης, λέγει τὸ Οἱ τὰ Χερουβεὶμ... ἅπαξ,
 το ὁποῖον ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου. Ὅταν παρίσταται
 Διάκονος, οἱ Ἱερεῖς λέγουσι μόνον μέχρι τοῦ ...ἀποθώμεθα μέριμναν καὶ ὁ Διά-
 κονος συμπληροῖ τὸ Ὡς τὸν Βασιλέα... μέχρι τέλους.

σ. 226

λοιπῶν συλλειτουργῶν ἀκινήτων ἱσταμένων εἰς τὰς, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς, θέσεις αὐτῶν. Εἰς τὸ Ἐὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ, ὑποκλίνεται ἐνώπιον τῆς εἰκόνος τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ καὶ ἐπιστρέφει πρὸς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, ἐνώπιον τῆς ὁποίας ἀναγινώσκει τὴν Εὐχὴν. Ἄξιον καὶ δίκαιον...

16 Ἡ ἐκφώνησις· Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον..., λέγεται ὑπὸ τοῦ δευτέρου τῇ τάξει Ἱερέως, τὰ δέ· Λάβετε φάγετε..., Πίετε ἐξ αὐτοῦ..., Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν... λέγονται ὑπὸ τοῦ πρώτου, ὅστις καὶ εὐλογεῖ τὰ Ἅγια εἰς τὸ· Καὶ ποιήσον..., τῶν λοιπῶν ἐπιλεγόντων τὸ Ἀμὴν εἰς τὸ τέλος ἐκάστης εὐλογίας.

σ. 228

Ἱερατικόν 2000 Ἀ.Δ.

Ἡ μεγάλη καὶ αἱ δύο μικραὶ Συναπταὶ λέγονται ὑπὸ τοῦ Διακόνου, αἱ δὲ ἐκφωνήσεις τούτων λέγονται ἢ μὲν πρώτη ὑπὸ τοῦ πρώτου Ἱερέως, ἢ δὲ δευτέρα ὑπὸ τοῦ δευτέρου καὶ ἢ τρίτη ὑπὸ τοῦ τρίτου. Διακόνου μὴ ὑπάρχοντος, ἢ μὲν μεγάλη Συναπτὴ μετὰ τῆς ἐκφωνήσεως· Ὅτι πρέπει σοι..., λέγεται ὑπὸ τοῦ πρώτου. αἱ δὲ δύο μικραὶ μετὰ τῶν ἐκφωνήσεων· Ὅτι σὸν τὸ κράτος..., καὶ Ὅτι ἀγαθός..., λέγονται ὑπὸ τοῦ δευτέρου ἢ μία καὶ ὑπὸ τοῦ τρίτου ἢ ἄλλη.

Οἱ μυστικαὶ Εὐχαὶ τῶν τριῶν Ἀντιφώνων, ὅπως καὶ ὅλαι αἱ ἐφεξῆς Εὐχαὶ τῆς θείας Λειτουργίας, ἀπαγγέλλονται ὑπὸ τοῦ πρώτου τῇ τάξει εἰς ἐπήκοον τῶν συλλειτουργῶν του.

σ. 225

¶ Ἡ ἐκφώνησις· Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου... λέγεται ὑπὸ τοῦ πρώ-
 και ἀπαγγέλλει, εἰς ἐπήκοον τῶν συλλειτουργῶν του, τὴν Εὐχὴν· Οὐ-
 δεὶς ἄξιος..., μετὰ τὴν συμπλήρωσιν δὲ ταύτης, λέγει τὸ Οἱ τὰ Χερουβεὶμ... ἅπαξ,
 τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου. Ὅταν παρίσταται
 Διάκονος, οἱ Ἱερεῖς λέγουσι μόνον μέχρι τοῦ ...ἀποθώμεθα μέριμναν καὶ ὁ Διά-
 κονος συμπληροῖ τὸ· Ὡς τὸν Βασιλέα... μέχρι τέλους.

σ. 226

16 Ἡ ἐκφώνησις· Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον..., λέγεται ὑπὸ τοῦ δευτέρου τῇ τάξει Ἱερέως, τὰ δὲ Λάβετε φάγετε..., Πίστε ἐξ αὐτοῦ..., Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν... λέγονται ὑπὸ τοῦ πρώτου, ὅστις καὶ εὐλογεῖ τὰ Ἅγια εἰς τὸ Καὶ ποιήσουν..., τῶν λοιπῶν ἐπιλεγόντων τὸ Ἀμήν εἰς τὸ τέλος ἐκάστης εὐλογίας.

σ. 228

215 Τὸ νὰ παραχωρῶνται ὑπὸ τοῦ πρώτου τῇ τάξει εἰς τοὺς λοιποὺς συλλειτουργοὺς μέρη ἀνήκοντα εἰς αὐτὸν καὶ δὴ καὶ ἡ εὐλογία, δὲν εἶναι ἐκδήλωσις εὐγενείας ἢ ταπεινοφροσύνης, ἀλλ' αὐθαίρεσις εἰς βάρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, ἡ ὁποία ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει δύναται νὰ παραβαίνεται.

σ. 229.

Ίερατικόν 2007 Ἀ.Δ.

Τὴν ἑναρξιν τῆς Θ. Λειτουργίας ποιεῖ ὁ α΄ τῇ τάξει ἱερεὺς, ὅστις καὶ ἀναγινώσκει τὰς εὐχὰς τοῦ α΄ ἀντιφώνου, τῆς εἰσόδου, τοῦ τρισαγίου, τὴν β΄ τῶν πιστῶν, τοῦ χειρουβικοῦ, τῆς προσκομιδῆς, τῆς ἁγίας ἀναφορᾶς, τῆς ὑψώσεως καὶ τὴν μετὰ τὴν μετάληψιν εὐχαριστήριον μετὰ τῶν οἰκείων ἐκφωνήσεων. Τὴν ἐκφώνησιν ὁμῶς τὸν ἐπινίκιον ὕμνον... λέγει ὁ β΄ ἱερεὺς. Αἱ λοιπαὶ εὐχαὶ καὶ ἐκφωνήσεις κατανέμονται κατὰ σειρὰν μετὰ τῶν συλλειτουργούντων ἱερέων.

σ. 211

Γιὰ πρώτη φορὰ στὰ ἐπίσημα ἱερατικά, διαγράφεται τὸ **μυστικῶς**, ἀπὸ τὶς Εὐχὲς τῶν ἱερέων!

Καὶ γιὰ πρώτη φορὰ σὲ Συλλείτουργο, κατανέμονται Εὐχὲς (ὅχι μόνον Ἐκφωνήσεις) μετὰ τῶν συλλειτουργούντων Πρεσβυτέρων!

Ἀλλά, σύμφωνα μὲ τὰ ἱερατικά Ἀ.Δ. 1962, 1987, 1995, 2000, σ. 229·

25 Τὸ νὰ παραχωρῶνται ὑπὸ τοῦ πρώτου τῇ τάξει εἰς τοὺς λοιποὺς συλλειτουργοὺς μέρη ἀνήκοντα εἰς αὐτὸν καὶ δὴ καὶ ἡ εὐλογία, δὲν εἶναι ἐκδήλωσις εὐγενείας ἢ ταπεινοφροσύνης, ἀλλ' αὐθαιρεσία εἰς βάρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, ἢ ὅποια ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει δύναται νὰ παραβαίνεται.

Πέραν ὁμῶς τῆς αὐθαιρεσίας εἰς βάρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, ἡ τάξις αὕτη μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς διαφοροὺς ἀτραπούς.

Ίερατικόν 2020 (Οίκ. Πατρ.)

τα, ο πρώτος τῆς τάξεως... Ἡ μεγάλη καὶ αἱ δύο μικραὶ Συναπταὶ λέγονται ὑπὸ τοῦ Διακόνου, αἱ δὲ Ἐκφωνήσεις τούτων λέγονται ἢ μὲν πρώτη ὑπὸ τοῦ πρώτου Ἱερέως, ἢ δὲ δευτέρα ὑπὸ τοῦ δευτέρου καὶ ἢ τρίτη ὑπὸ τοῦ τρίτου τῇ τάξει. Διακόνου δὲ μὴ ὄντος, ἢ μὲν μεγάλη Συναπτὴ μετὰ τῆς Ἐκφωνήσεως· Ὅτι πρέπει σοι..., λέγεται ὑπὸ τοῦ πρώτου Ἱερέως, αἱ δὲ δύο μικραὶ, μετὰ τῶν Ἐκφωνήσεων· Ὅτι σὸν τὸ κράτος... καὶ· Ὅτι ἀγαθός..., λέγονται ὑπὸ τοῦ δευτέρου ἢ μία καὶ ὑπὸ τοῦ τρίτου τῇ τάξει ἢ ἄλλη.

Αἱ εὐχαὶ τῶν τριῶν Ἀντιφώνων, ὅπως καὶ ὅλαι αἱ ἐφ' ἐξῆς εὐχαὶ τῆς Θείας Λειτουργίας, ἀπαγγέλλονται ὑπὸ τοῦ πρώτου τῇ τάξει Ἱερέως εἰς ἐπήκοον τῶν συλλειτουργῶν αὐτοῦ.

σ. 302

καὶ φιλόανθρωπος... Τὰς λοιπὰς Ἐκφωνήσεις λέγουσι κατὰ τάξιν οἱ λοιποὶ συλλειτουργοῦντες Ἱερεῖς. Τὴν δὲ Ἐκφώνησιν· Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου... λέγει ὁ πρῶτος τῶν Ἱερέων καὶ ἀκολούθως καθ' ἑαυτὸν τὴν εὐχὴν· Οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων..., μετὰ τὴν συμπλήρωσιν δὲ ταύτης, λέγει τό· Οἱ τὰ Χερουβὶμ... ἅπαξ, ὃ

σ. 304

Βήματι, ὁ δὲ πρῶτος τῶν Ἱερέων στραφεὶς πρὸς τὸν λαὸν εὐλογεῖ αὐτὸν διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς λέγων· Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ..., ὑψῶν δὲ ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας λέγει· Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας· καὶ στραφεὶς πρὸς ἀνατολὰς ἐπιλέγει· Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ· καὶ ἀναγινώσκει τὴν εὐχὴν τῆς ἀναφορᾶς· Ἀξιὸν καὶ δίκαιον... καὶ τὰς Ἐκφωνήσεις αὐτῆς.

σ. 306

Ἐπιστολὴ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Παΐσιου Α' (ἔτους 1655)

Ἡ Ἐπιστολὴ⁴⁵ τιτλοφορεῖται·

«Συνοδικὸν τῷ Μόσχας Νίκωνι, ἐπιλύον λειτουργικὰς αὐτοῦ ἀπορίας»

Τέταρτον (σσ. 56-57)

Εἰς δὲ τὸ τέταρτον, πότε ἢ τίνα ὑπηρεσίαν κάνει καθ' ἓνας ἀπὸ τοὺς ὁφικιάλους, ἱερεῖς καὶ Ἀρχιερεῖς εἰς τὴν ἱερὰν **Μυσταγωγίαν**, ὅταν λειτουργᾷ ὁ Πατριάρχης, ἀποκρινόμεθα, ὅτι·

ὁ μὲν ὑποδιάκονος δὲν κάνει ἄλλο, μόνον βαστᾷ τὸν λουτήρα, ἡγουν τὴν λεκάνην καὶ τὸ μανδήλιον εἰς τὸ ὅποιον νίπτεται ὁ Πατριάρχης (ὅταν μέλλῃ νὰ ἐκβάλλῃ τὰς μερίδας) ἔξω τοῦ Βήματος, καὶ προπορεύεται ἔμπροσθεν τῶν Ἀγίων Δώρων, λέγων· *Ὅσοι Πιστοί.*

Ἀπὸ δὲ τοῦς Διακόνους ὁ Ἀρχιδιάκονος λέγει τὰ πρῶτα Εἰρηνικά, καὶ εἰσοδεύει μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ τὸ ἀναγινώσκει ἐπ' ἁμβωνος, σηκώνει τὰ Ἅγια, βαστᾷ τὸ ὠμοφόριον τοῦ Πατριάρχου, ὡσὰν ἐκεῖνος τὸ ἀποθέσῃ·

οἱ δὲ λοιποὶ Διάκονοι καθ' ἓνας λέγει τὰ ἀκόλουθα εἰρηνικά κατὰ τὴν τάξιν του.

Ὁ δὲ Πρωτοπαπᾶς (πρωτοπαπᾶν φαίνεται νὰ ἐννοῇ ἐδὼ τὸν Οἰκονόμον), ὡς ἐκδικος καὶ πρῶτος τοῦ Βήματος, καὶ φέρων τὰ δευτερεῖα τοῦ Ἀρχιερέως, ἀρχίζει, τό· *Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρός*, καὶ λέγει τὰς τρεῖς ἐφεξῆς ἐκφωνήσεις [ἄρα καὶ τὶς ἀντίστοιχες Εὐχὲς μυστικῶς].

Οἱ δὲ λοιποὶ ὁφικιάλοι, ἱερεῖς καὶ Ἀρχιερεῖς, στέκονται ἔξω τοῦ Βήματος μετὰ τὸν Πατριάρχην προσευχόμενοι μυστικῶς τὰς Εὐχὰς τῆς Λειτουργίας⁴⁶.

Καὶ ὡσὰν εἰσέβωσιν εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα δὲν λέγουσιν ἄλλην ἐκφώνησιν, μόνον ὁ πρωτόθρονος Ἐπίσκοπος, τό, *Ἴνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι*, καὶ τό· *Ἐν πρώτοις μνήσθητι Κύριε τοῦ Πατριάρχου ἡμῶν τοῦ δεῖνος*· τὸ αὐτὸ λέγει καὶ ὁ δεύτερος δεύτερον, καὶ καθεξῆς οἱ πάντες Ἀρχιερεῖς τε καὶ ἱερεῖς κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν.

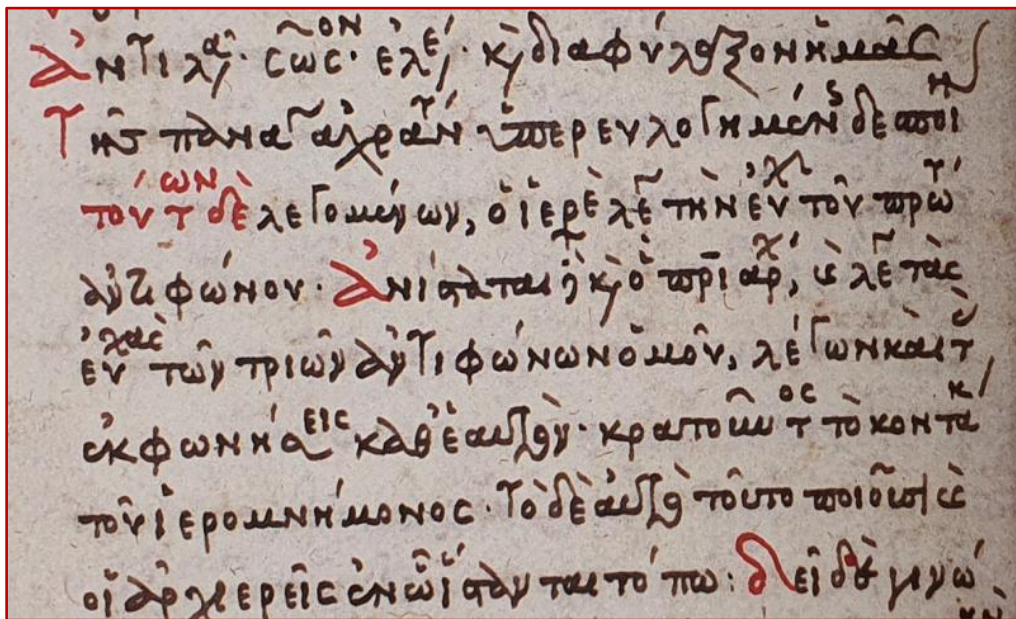
Ὁ δὲ Πατριάρχης λέγει **πάσας τὰς λοιπὰς ἐκφωνήσεις** [ἄρα καὶ μυστικῶς τὰς ἀντιστοιχοῦς Εὐχὰς], καὶ οἱ ἄλλοι Ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς οὐδὲ μίαν ὑπηρεσίαν ἄλλην κάνουνσι, **μόνον μὲ τὰς Μυστικὰς Εὐχὰς συλλειτουργοῦσι**, λέγοντες τὰ αὐτὰ μετὰ τὸν Πατριάρχην [ἐννοεῖται τὶς αὐτὲς Εὐχὲς, μυστικῶς, κατὰ τὴν ὁρισμένην χρονικὴν στιγμήν], **ὁμοφρόνως μὲν, ἀλλ' οὐκ ἐκφώνως, διὰ νὰ φυλάττεται ἀσύγχυτος ἡ εὐταξία τῆς Ἐκκλησίας.**

⁴⁵ Πατριαρχικῶν Ἐγγράφων, τόμος 3^{ος}, Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεποφυλακίου σωζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα..., ἀρχιμ. Καλλινίκου Δελιγκάνη Ἀρχιεποφύλακος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, Κωνσταντινούπολη 1905, σ. 36 κ.ἐ.

⁴⁶ Τὰς ὁποίας προφανῶς ἐγνώριζαν ἀπ' ἔξω, ἀπὸ μνήμης (ἢ καὶ τινες θὰ εἶχον ἴδιαν φυλλάδα ἢ σημειώσεις). Ἐξω τοῦ Βήματος.

Πατριαρχική Λειτουργία ἔτους 1386 (V.135)

Στὸ Πατριαρχικόν Συλλείτουργον τοῦ ἔτους 1386 (Ἁγία Σοφία), τὸ ὁποῖον ἀνελύσαμεν στὸ ἄρθρο μας: «[Διάταξις τῆς Πατριαρχικῆς Λειτουργίας 1386 \(Ἁγία Σοφία\), παρὰ τοῦ πρωτονοταρίου τῆς Ἀγίας Σοφίας, διακ. Δημητρίου Γεμιστοῦ](#)», ὅλοι διαβάζουν τὶς Εὐχὲς καθ' ἑαυτὸν (φαίνεται ξεκάθαρα, τοῦλάχιστον μέχρι τὴν Μικρὰν Εἴσοδον), ἥτοι μόνος (καὶ ἄρα μυστικῶς) ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς Κληρικούς, Ἱερεῖς τε καὶ Ἀρχιερεῖς.

φ. 14β-16

«Τῆς Παναγίας, Ἀχράντου, Τούτων δὲ [τῶν Εἰρηνικῶν] λεγομένων, ὁ ἱερεὺς λέγει τὴν εὐχὴν τοῦ πρώτου ἀντιφώνου⁴⁷. Ἀνίσταται δὲ καὶ ὁ Πατριάρχης καὶ λέγει τὰς εὐχὰς τῶν τριῶν ἀντιφώνων ὁμοῦ, λέγων καὶ τὰς ἐκφωνήσεις καθ' ἑαυτὸν⁴⁸, Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦσι καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς ἐν ᾧ ἴστανται τόπῳ⁴⁹. [...]

Εὐχὴ ἀντιφώνου Α'. [...]

Καὶ μετὰ τὴν πλήρωσιν τῆς Συναπτῆς ἐκφωνεῖ ὁ ἱερεὺς: Ὅτι πρέπει Σοι πᾶσα δόξα,

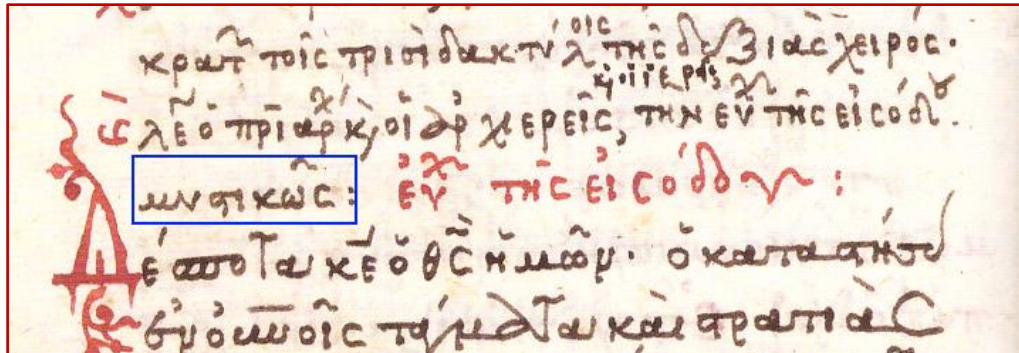
⁴⁷ Φαίνεται ξεκάθαρα ἡ ἁρμονικὴ ταυτόχρονη παραλληλία ἱεροψάλτου-ἱερέως, ἥτοι ὁ ἱεροψάλτης ψάλλει εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ, ἐνῶ ταυτόχρονα ὁ ἱερεὺς ἐνδον τοῦ ἱεροῦ βήματος ἀναγινώσκει μυστικῶς τὶς Μυστικὲς Εὐχές, ἥτοι οὐχὶ εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ.

⁴⁸ Ἄρα καὶ τὶς Εὐχὲς καθ' ἑαυτὸν (μυστικῶς), ὅπως (ταυτόχρονα) καὶ ὁ ἱερεὺς τὴν Εὐχὴν.

⁴⁹ Ἦτοι, ξεχωριστὰ καὶ μυστικῶς ἕκαστος. Προφανῶς ἐγνώριζαν καὶ τὶς Εὐχὲς ἀπ' ἔξω ἢ εἶχον μικρὰ τινὰ σημειωματάρια.

Καὶ οἱ μὲν ψάλλται ψάλλουσι τὸ πρῶτον ἀντίφωνον⁵⁰, ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει τὴν εὐχὴν⁴⁷ τοῦ δευτέρου ἀντιφώνου ταύτην.

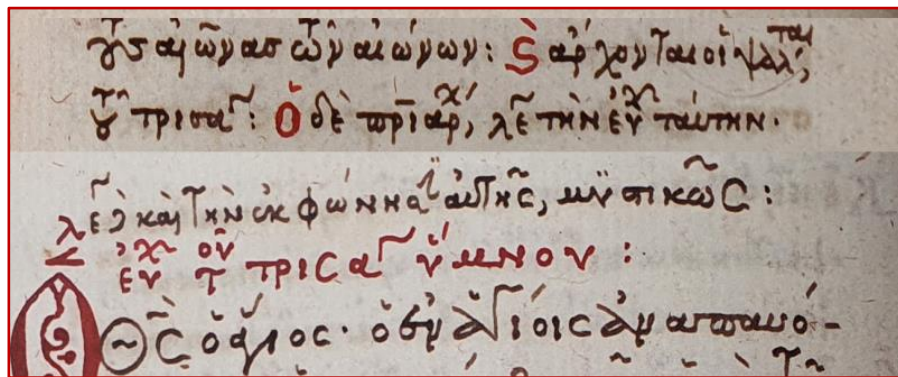
Εὐχή ἀντιφώνου Β'. [...]

«Καὶ λέγει ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς⁵¹ καὶ οἱ ἱερεῖς τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου μυστικῶς. Εὐχή τῆς Εἰσόδου. ...⁵² ... ».

Μετὰ τὴν Μικρὰν Εἴσοδον, οἱ Εὐχὲς ἀναγινώσκονται μυστικῶς ἀπὸ τὸν Πατριάρχην, ἀλλὰ τὸ V.135 δὲν φαίνεται νὰ ἀναφέρει τοὺς λοιποὺς συλλειτουργοὺς, ἐκτὸς τοῦ δευτερεύοντος τῶν ἱερέων ποὺ λέει τὴν ὀπισθάμβωνον ἐκφωνουμένην, καὶ τὴν εὐχὴν ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ.

Γιὰ τοὺς λοιποὺς Συλλειτουργοὺς παίρνουμε τὴν πληροφορίαν ἀπὸ τὴν προαναφερθεῖσαν Ἐπιστολὴν τοῦ Οἴκ. Πατριάρχου Παΐσιου τοῦ Α'.

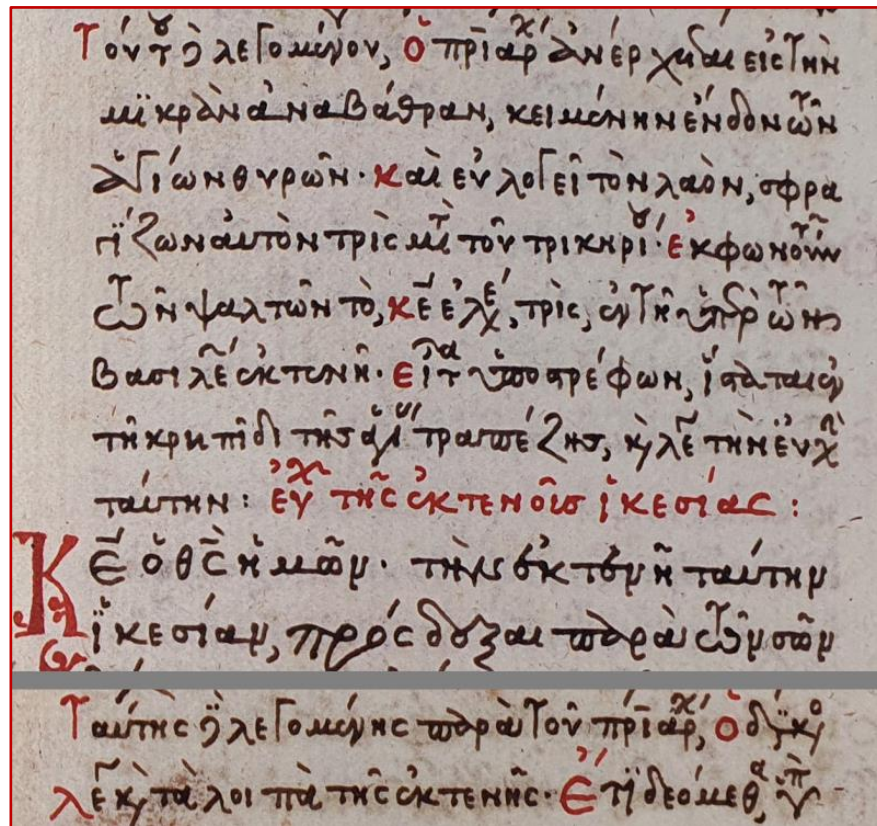
φ. 18-18β

⁵⁰ Οἱ ψάλλται ψάλλουσιν τὰ Ἀντίφωνα, ὅχι ὁ λαός.

⁵¹ Ἦτοι, καὶ ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἱερεῖς ξεχωριστὰ καὶ μυστικῶς ἕκαστος, ὡς καὶ ἀνωτέρω φ. 14β: «Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦσι καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς ἐν ᾧ ἴστανται τόπω».

⁵² Παρατήρησε ὅτι στὴν Εὐχὴ τῆς Εἰσόδου ἡ ἐκφώνησις «Ὅτι πρέπει Σοι...» δὲν ἔχει «ἐκφώνως», ἄρα εἶναι μυστικῶς. Βλέπε καὶ παρακάτω Εὐχὴ τοῦ Τρισαγίου, φ. 18-18β.

«Καὶ ἄρχονται οἱ ψάλται τοῦ Τρισαγίου. Ὁ δὲ Πατριάρχης λέγει τὴν εὐχὴν ταύτην, λέγει δὲ καὶ τὴν ἐκφώνησιν αὐτῆς μυστικῶς⁵³. Εὐχὴ τοῦ Τρισαγίου Ὑμνου.».

φ. 25β-26

«Ἀρχεται δὲ ὁ πρῶτος τῶν διακόνων· Εἴπωμεν πάντες· ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς.... Τούτου δὲ λεγομένου, ὁ Πατριάρχης ... λέγει τὴν εὐχὴν ταύτην. Εὐχὴ τῆς ἐκτενοῦς ἱκεσίας· Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ...⁵⁴. Ταύτης δὲ λεγομένης παρὰ τοῦ Πατριάρχου, ὁ διάκονος λέγει τὰ λοιπὰ τῆς ἐκτενῆς⁵⁵. Εἰτι δεόμεθα ...».

Τὴν υπόλοιπον ἀνάλυσιν δύνασαι νὰ τὴν εὔρης στὸ ῥηθὲν ἄρθρο μας: «[Διάταξις τῆς Πατριαρχικῆς Λειτουργίας 1386 \(Ἀγία Σοφία\), παρὰ τοῦ πρωτονοταρίου τῆς Ἀγίας Σοφίας, διακ. Δημητρίου Γεμιστοῦ](#)».

⁵³ Μυστικῶς διευκρινίζει τὴν ἐκφώνησιν (καὶ φυσικὰ λείπει τὸ ἐκφώνως), ἐνὼ στὴν Εὐχὴ τῆς Εἰσόδου δὲν τὸ διευκρίνισε, ἀλλὰ ὑποννοεῖται ἀπὸ τὴν καὶ ἐκεῖ ἔλλειψη τοῦ ἐκφώνως.

⁵⁴ Τὴν Εὐχὴ τὴν λένε καὶ πάντες οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι (ἐπισημαίνεται στὸ περιθώριο).

⁵⁵ Φαίνεται ξεκάθαρα ἡ ἁρμονικὴ ταυτόχρονη παραλληλία ἱεροψάλτου-ἱεροδιακόνου καὶ Πατριάρχου (ἢ ἱερέως). Οἱ μὲν πρῶτοι ἔξω τὰ ψαλλόμενα καὶ τὶς Αἰτήσεις εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ, ὁ δὲ Πατριάρχης (ἢ ὁ ἱερέας) ἔνδον τοῦ Βήματος μυστικῶς τὰς Μυστικὰς Εὐχάς.

Ἑορτοδρόμιον 1836, Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης (+1809)

Χάριν πληρότητος, ἔχουμε ἐδῶ τὴν ὑποσημείωσιν στὸ Ἑορτοδρόμιον ἐκδοθέντος τό 1836, σ. 576.

ροὺς συνειδίζεται ἡ Λειτουργία νὰ γίνηται. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος ἐνταῦθα τὴν θείαν Λειτουργίαν ἀνέφερε, σημειόνω μίαν ἀξιοκατηγόρητον συνήθειαν καὶ ἀτοπίαν ὅπου ποιῶσι μερικοὶ Ἱερεῖς, οἵτινες συλλειτουργοῦντες ὁμοῦ καὶ τελοῦντες τὸ καλούμενον συλλείτουργον, ὁ καθεὶς ἐξ αὐτῶν ἔχει χωριστὸν Βιβλίον τῆς ἱερᾶς Λειτουργίας καὶ ἀναγινώσκει ἰδιαιτέρως τὰς εὐχὰς· πρᾶγμα ἀτακτον καὶ ἀτοπώτατον· διότι μὲ τοῦτο δείχνεται ὅτι δὲν γίνεται μία Λειτουργία, ἀλλὰ πολλαὶ ἐν ταυτῇ· ὅθεν τὸς παρακαλοῦμεν καὶ πραιτήτουν τὴν τοιαύτην ἀτοπίαν· εἰς δὲ ἐξ αὐτῶν πρέπει νὰ ἀναγινώσκη τὰς εὐχὰς, καὶ οἱ ἄλλοι νὰ ἀκούουν.

Θὰ παραθέσουμε ὅμως καὶ ἀπὸ τὸ Πηδάλιον (1841), 4α' Κανὼν τοῦ Μ. Βασιλείου, σ. 387, ὑποσ. 1, γιὰ τὶς Μυστικὰς Εὐχὰς.

(1) Αἱ μυστικαὶ εὐχῆ, εὐλογίαι τε, καὶ ἐπικλήσεις αἱ ἁγιαστικαὶ, καὶ τελειωτικαὶ τῶν μυστηρίων, ἐξ ἀγράφου παραδόσεως θέλει νὰ ᾔηται καὶ ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος ἐκ τῷ ζ'. κεφ. τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας οὕτω λέγων, «Τὰς δὲ τελειωτικὰς ἐπικλήσεις, οὗ θειοῦ ἐν γραφαῖς ἐφερμηνεύειν, οὔτε τὸ μυστικὸν αὐτῶν, ἢ τὰς ἐπ' αὐταῖς ἐνεργουμένης ἐκ Θεοῦ δυνάμεις, ἐκ τοῦ κρυφίου πρὸς τὸ κοινὸν ἐξάγειν, ἀλλ' ὥς ἡ καθ' ἡμᾶς ἱερὰ παράδοσις ἔχει, ταῖς ἀνεκπομπεύτοις μυήσεται αὐτὰς ἐκμαθών». Ὅθεν καὶ ἡ πρᾶξις τῆς ἐκκλησίας ἀείπτως μυστικῶς, καὶ οὐχὶ ἐμφῶνως, ὥς τὰ κυριακὰ λόγια, ἀναγινώσκοντα τὰς εὐχὰς ταύτας, τὴν σιωπημένην, καὶ ἀγραφον, καὶ μυστικὴν ταύτην παράδοσιν αἰνίττεται.

Μὲ ὅλη μας τὴν ἀγάπη, τὴν ἐκτίμηση καὶ τὸν σεβασμὸ στὸν Ἅγιο Νικόδημο, ἡ ὑποσημείωσις τοῦ ἑορτοδρομίου, νομίζουμε δὲν εἶναι σωστή (καὶ δὲν ἔχει προηγούμενη ἀναφορά). Τὸ ἱερατικὸν τοῦ 1895 τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (ποὺ ἐθέσπισε τὴν Τάξιν τοῦ ἱερατικοῦ Συλλείτουργου) [, ἀλλὰ καὶ ἡ πράξις τοῦ ἀρχαίου Ἀρχιερατικοῦ Συλλείτουργου (1386, 1655)], δὲν συµμερίζεται τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ ἑορτοδρομίου, ἐνῶ τὴν σημείωσιν τοῦ Πηδαλίου γιὰ τὶς Μυστικὰς Εὐχὰς φυσικὰ καὶ ἀναγνωρίζει ἐν τῇ πράξει.

Ἄς δεχθοῦμε (ὑποθετικά) τὴν ὑπόθεση ὅτι γίνονται πολλὰ Λειτουργία ἐν ταυτῷ.

Τί σημαίνει αὐτό;

Καθαγιάζεται πολλὰς φορές ὁ Ἄρτος καὶ τὸ Ποτήριον;

Ἄτοπον, τοῦλάχιστον.

Ἄρα ἐκ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς, βλέπουμε ὅτι ἡ ὑπόθεσις εἶναι λανθασμένη, καὶ οὔτε νὰ διανοεῖται δὲν πρέπει.

Κατ' ἀκρίβειαν τὸ ἑορτοδρόμιον δὲν ἔγραψε ὅτι γίνονται, ἀλλὰ ὅτι «δείχνεται» ὅτι γίνονται, ἄρα δὲν γίνονται.

Μία Λειτουργία γίνεται διότι **ἓνας εἶναι ὁ λειτουργῶν ἱερεύς**, οἱ δὲ κυκλοῦσι τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ Πρεσβύτεροι⁵⁶ εἶναι **ἀπλῶς συλλειτουργοῦντες ἥτοι συμπροσευχόμενοι μὲ τὶς Μυστικὰς Εὐχὰς, ἐνδυναμώνοντες μυστικῶς τὴν Εὐχὴν τοῦ ἱερέως**, βλ. καὶ σ. 28.

Παρότι ὁ κόσμος ὅλος συμπροσευχόταν γιὰ τὸν μακαριστὸ Μητρ. Φλωρίνης Αὐγουστίνου Καντιώτη, **μία Προσευχή, μία Δύναμις** ἀνέβαινε στὸν Θεό, καὶ ὅχι διάσπαρτες, ξεχωριστές, δυνατές καὶ ἀδύνατες Προσευχές.

Βλέπε καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἐπιχειρήματά μας γιὰ τὴν 2^{αν} τάξιν εἰς τὶς πρῶτες σελίδες τοῦ παρόντος ἄρθρου.

⁵⁶ [PG 33, 1109A].

Σχετικά μας ἄρθρα (διαθέσιμα εἰς τό [Ἀναλόγιον](#)⁵⁷, καὶ εἰς τό [Academia](#)⁵⁸):

1. [Πῶς ἐτέλεσε ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν «θείαν Εὐχαριστίαν» εἰς τὸν Μυστικὸν Δείπνον, μυστικῶς ἢ εἰς ἐπήκοον;](#), [PDF], [PDF], 2/12/2020.
2. [Τὰ τρία Ἀμήν \(Ἀμήν, ἀμήν, ἀμήν\) εἰς τὴν μυστικὴν στιγμήν τῆς εὐλογήσεως τοῦ Ἁγίου Ἄρτου καὶ τοῦ Ἁγίου Ποτηρίου](#), [PDF], [PDF], 8/11/2020 (27/10/20).
3. [Ἐπιτρέπεται ἡ Γονυκλισία τὶς Κυριακές;](#) [PDF], [PDF], 2004/5.
4. [Διάταξις τῆς Θείας Λειτουργίας 1334, Ἁγίου Φιλοθέου](#), V.480 [ΔΘΛ], [PDF], [PDF], πρόχειρον, 23/11/2020.
5. [Διάταξις τῆς Πατριαρχικῆς Λειτουργίας 1386 \(Ἁγία Σοφία\), παρὰ τοῦ πρωτονοταρίου τῆς Ἁγίας Σοφίας, διακ. Δημητρίου Γεμιστοῦ](#), V.135 [ΔΘΛ], [PDF], [PDF], πρόχειρον, 22/11/2020.
6. [Σύγχρονοι \(Ἅγιοι\) Γέροντες καὶ οἱ Μυστικὲς Εὐχές](#), [PDF], [PDF], 8/2/2022.
7. [Ὁ ἸΘ' Κανὼν τῆς Συνόδου τῆς Λαοδικείας \(364\), καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν Λειτουργικῶν Εὐχῶν](#), [PDF], [PDF], 3/4/2022.
8. [Ποιοῦντος τοῦ Διακόνου τὴν Εὐχὴν, ὁ Ἱερεὺς ἐπεύχεται τὴν Εὐχὴν](#), [PDF], [PDF], 30/10/2022.
9. [Εὐχὴ διὰ Προσφωνήσεως \(Διακονικά\)](#), [PDF], [PDF], 5/12/ 2022.

Συντομογραφίες-Ἀναφορές

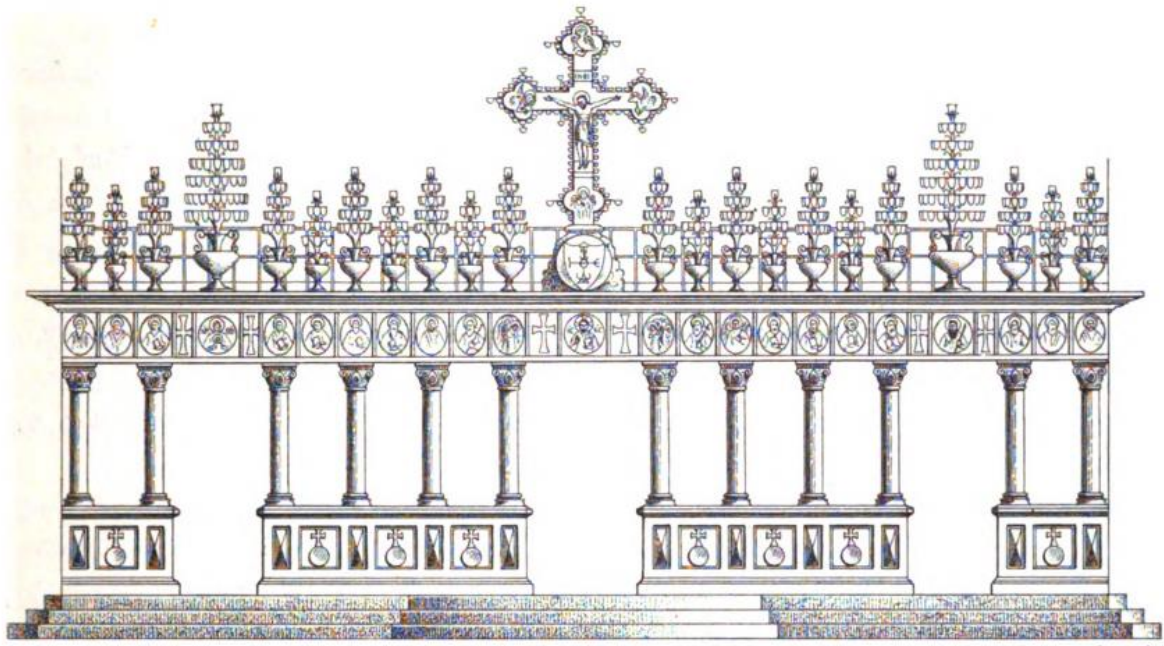
ΘΛΒ2 Θεία Λειτουργία, Σύντομα σχόλια, Ι.Μ.Μ. Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὄρος, 2020.

Ιερατικόν Συλλείτουργον, Διάταξη, Λειτουργία.

Τέλος, καὶ τῷ Θεῷ
Δόξα πάντων ἕνεκεν

⁵⁷ <https://analogion.gr/typikon/liturgy-articles>.

⁵⁸ <https://independent.academia.edu/ΠΔΠ/Liturgical>.

Σχ. 256. Ἀπόπειρα παραληγοῦσας ἀποκαταστάσεως τῶν Κιγκλίδων τοῦ Βήματος
τῆς Ἁγίας Σοφίας. Κλίμαξ=108.

Σχέδιον· Σὲ πλήρη ἀπεικόνισι, θὰ ὑπάρχουν ὁ Ἄμβων, τὰ Ἅγια Θύρια, ἡ Ἅγια Τράπεζα, τὸ Μέγα Καταπέτασμα τοῦ Ἱεροῦ, καὶ τὸ Κιβώριον μὲ τὸ τετράβηλον, καὶ ἴσως Εἰκόνες εἰς τὶς στήλες (ἔχουν ἀπεικονιστεῖ μερικὲς εἰκόνες στὸ περιστύλιον).⁵⁹

Εἰκονοστάσιον, Τέμπλον (διακρίνονται ἐπὶ τῆς κατασκευῆς καὶ οἱ ἀρχαῖες Κιγκλίδες καὶ τὸ περιστύλιον), Ἅγια Θύρια, Καταπέτασμα. Ἡ μόνη διαφορὰ μὲ τῆς Ἁγίας Σοφίας εἶναι ὅτι τὸ Μέγα Καταπέτασμα ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὶς Εἰκόνες στὸ ἐνδιάμεσο τῶν Στηλῶν, καὶ τὸ μικρὸ Καταπέτασμα τῶν ἁγίων Θυρῶν.

⁵⁹ Ἐκφράσις τῆς Ἁγίας Σοφίας - Τόμος Β', Εὐγενίου Μ. Ἀντωνιάδου, Ἀθῆναι 1908, σ. 87.